

Київ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ННІ Юридичний інститут

Кафедра політичних технологій

Освітньо-професійна програма «Політичні технології та лідерство»

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 052 Політологія

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ВІЙНИ**

Здобувачки Бігун Олени В'ячеславівни _____

Науковий керівник: доктор
політичних наук, професор

Шульга М.А. _____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією

з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувачка кафедри: доктор політичних наук, професор

Гапоненко В.А. _____

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

1.1. Поняття політичного маніпулювання: історія виникнення та еволюція підходів.

1.2. Основні механізми та технології політичного маніпулювання: інформаційні техніки впливу на масову свідомість.

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ У МІЖНАРОДНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

2.1. Інформаційна війна як сучасна форма політичного протистояння

2.2. Роль медіа в міжнародній інформаційній війні: розповсюдження дезінформації та пропаганди.

2.3. Методи впливу політичного маніпулювання на міжнародну громадську думку під час збройних конфліктів.

Висновки до другого розділу.

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

3.1. Технології політичного маніпулювання під час російсько-української війни

3.2. Протидія політичному маніпулюванню: роль державних і громадських ініціатив у забезпеченні інформаційної безпеки.

Висновки до третього розділу.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Політичне маніпулювання як технологія інформаційної війни є одним із ключових викликів сучасного демократичного суспільства. У контексті глобальної цифровізації та швидкого поширення інформації маніпулятивні технології набувають нових форм, що ускладнює їх ідентифікацію та протидію. Інформаційні війни стали невід’ємною складовою геополітичних конфліктів, де політичне маніпулювання використовується як інструмент впливу на громадську думку, дестабілізації політичних систем та створення вигідного для ініціаторів конфлікту інформаційного середовища. Особливо гостро проблема інформаційних маніпуляцій проявляється в умовах збройних конфліктів, де стратегічна комунікація набуває вирішального значення для мобілізації підтримки, дискредитації супротивника та формування міжнародної громадської думки. Політичні актори використовують різноманітні маніпулятивні технології – від пропагандистських наративів до масштабних кампаній із поширення дезінформації, що значно ускладнює процес відокремлення об’єктивної інформації від спотворених повідомлень.

Зростання ролі соціальних медіа та алгоритмічних систем поширення контенту сприяє посиленню впливу політичного маніпулювання, роблячи його масштабним і важкодоступним для регулювання. Використання бот-мереж, фабрик тролів, мікротаргетованої реклами та інших технологій дозволяє формувати вигідні для маніпуляторів інформаційні реальності, впливати на поведінкові патерни громадян та навіть змінювати хід демократичних процесів. У контексті російсько-української інформаційної війни ці механізми використовуються для створення спотвореного уявлення про події, дискредитації легітимних державних інституцій та формування соціального розколу. Актуальність дослідження полягає у необхідності комплексного аналізу технологій політичного маніпулювання, розробки механізмів їх ідентифікації та протидії, що є важливим завданням як для державних структур, так і для громадянського суспільства.

Інформаційна база дослідження включає наукові праці з політичної комунікації, інформаційної безпеки, соціальної психології та цифрових технологій. Використані офіційні аналітичні звіти міжнародних організацій, матеріали досліджень щодо механізмів інформаційного впливу, нормативно-правові акти, що регулюють

інформаційну політику та безпеку держави. Окрему увагу приділено емпіричним дослідженням випадків інформаційних маніпуляцій у контексті міжнародних конфліктів, зокрема російсько-української війни.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз технологій політичного маніпулювання у контексті інформаційної війни, виявлення основних методів впливу на громадську думку та розробка підходів до їхньої нейтралізації.

Завдання дослідження:

- дослідити історичні передумови виникнення та розвитку політичного маніпулювання;
- визначити основні механізми та технології маніпулятивного впливу в інформаційному просторі;
- проаналізувати роль медіа у розповсюдженні політичних маніпуляцій;
- дослідити інформаційну війну як форму сучасного політичного протистояння;
- виявити методи впливу політичного маніпулювання на міжнародну громадську думку;
- проаналізувати випадки застосування маніпулятивних технологій у російсько-українській інформаційній війні;
- визначити ефективні підходи до протидії інформаційним маніпуляціям.

Об'єктом дослідження є політичне маніпулювання у системі сучасної інформаційної війни.

Предметом дослідження є технології маніпулятивного впливу, механізми їхнього використання у міжнародному політичному протистоянні та методи протидії.

Методи дослідження включають загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез для узагальнення теоретичних підходів, контент-аналіз для вивчення медіа-матеріалів, дискурс-аналіз для виявлення маніпулятивних наративів, порівняльний аналіз для оцінки інформаційних кампаній у міжнародному контексті.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій щодо виявлення та протидії політичному маніпулюванню в умовах інформаційної війни. Результати

можуть бути використані у сфері державного управління, аналітичних центрів, журналістики, медіаграмотності та політичних комунікацій.

Наукова новизна дослідження полягає у системному аналізі технологій політичного маніпулювання в умовах сучасних інформаційних воєн із фокусом на російсько-український конфлікт. У роботі розглядаються новітні механізми впливу, що використовуються у цифровому середовищі, оцінюються їхні наслідки та пропонуються методи нейтралізації інформаційних загроз.

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглядаються теоретичні засади політичного маніпулювання, його еволюція та основні механізми. Другий розділ присвячений аналізу міжнародної інформаційної війни та ролі політичного маніпулювання у формуванні громадської думки. У третьому розділі досліджуються маніпулятивні технології, що застосовуються в рамках російсько-українського інформаційного протистояння, а також механізми їхньої протидії.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

1.1. Поняття політичного маніпулювання: історія виникнення та еволюція підходів.

Політичне маніпулювання є давньою технологією впливу на масову свідомість, що еволюціонувала разом із розвитком політичних систем. Його коріння сягає ще античних часів, коли оратори та державні діячі використовували риторику, демагогію та символічні жести для мобілізації підтримки та формування громадської думки. У працях мислителів Давньої Греції та Риму політична риторика розглядається як засіб переконання, однак уже тоді формувалися підходи, спрямовані на інформування та на маніпулятивний вплив. У подальші історичні епохи технології політичного маніпулювання вдосконалювалися, набуваючи все більшої складності. Від епохи монархій, де інформація суворо контролювалася владою, до доби друкованих ЗМІ, коли політичні діячі навчилися використовувати газети для пропаганди своїх ідей, маніпулятивні практики стали невід'ємною частиною політичної боротьби.

Сучасні підходи до аналізу політичного маніпулювання базуються на дослідженні інформаційних стратегій, які використовуються для зміни громадської думки та нав'язування вигідних наративів. Як зазначає Почепцов Г. Г., інформаційні війни є невід'ємною складовою сучасної політики, а маніпулювання масовою свідомістю використовується для підвищення популярності окремих політиків та для послаблення супротивників через дискредитаційні кампанії [1, с. 24]. У XX столітті, з появою радіо, телебачення та, згодом, Інтернету, політичне маніпулювання набуло масового характеру, оскільки нові комунікаційні засоби дозволили створювати контрольовані інформаційні простори. Політична реклама, соціальні мережі, алгоритмічні платформи стали потужними інструментами впливу на суспільну свідомість, що значно ускладнило можливості критичного мислення та об'єктивного аналізу інформації.

Розвиток політичного маніпулювання відбувається паралельно з трансформацією суспільних комунікацій. У традиційних суспільствах основним засобом впливу на

громадську думку була усна риторика, що використовувалася для формування лояльності до правителя чи певної політичної ідеї. З поширенням друкованої продукції з'явилася можливість масового поширення маніпулятивних наративів через газети та памфлети. Політичні ідеологи почали застосовувати друковане слово для пропаганди, поширення вигідних інтерпретацій історичних подій та створення образу ворога.

Значне посилення впливу маніпулятивних технологій відбулося з розвитком електронних медіа. Радіо і телебачення стали потужними інструментами формування політичної реальності, оскільки дозволяли подавати інформацію вибірково, акцентуючи увагу на вигідних аспектах подій. Політичні лідери отримали можливість напряду звертатися до громадськості, використовуючи ефективні засоби емоційного впливу, інтонації, символіку. Телебачення також сприяло персоніфікації політики, коли імідж конкретного політика став визначальним фактором для суспільного сприйняття його рішень.

З появою Інтернету та соціальних мереж маніпулятивні технології набули небаченої раніше ефективності. Алгоритми персоналізованого контенту дозволили створювати інформаційні бульбашки, в яких користувач отримує лише ту інформацію, яка відповідає його упередженням. Призводить до радикалізації поглядів, оскільки люди перестають отримувати альтернативні точки зору. Крім того, соціальні мережі відкрили можливість для поширення фейкових новин, що створює інформаційний хаос і ускладнює критичне осмислення подій.

Різні теоретичні підходи до політичного маніпулювання поділяють його на кілька основних напрямів: когнітивний, комунікативний, інформаційний, соціально-психологічний та стратегічний. Когнітивний підхід фокусується на сприйнятті інформації та її інтерпретації, досліджуючи вплив маніпуляцій на мислення індивіда. Комунікативний підхід аналізує процеси передачі інформації, враховуючи роль медіа як посередника між владою та громадськістю. Інформаційний напрям вивчає особливості інформаційної боротьби, зокрема використання фейкових новин, фабрикацій фактів та підміни понять. Соціально-психологічний підхід розглядає вплив маніпуляцій на емоції, страхи та стереотипи масової аудиторії. Стратегічний підхід

аналізує довготривалі інформаційні кампанії, спрямовані на поступову зміну суспільних поглядів та політичної свідомості.

Таблиця 1.1 — Теоретичні підходи до аналізу політичного маніпулювання

Підхід	Основні характеристики	Механізм впливу
Когнітивний	Досліджує, як люди сприймають інформацію	Використання когнітивних упереджень
Комунікативний	Аналізує роль медіа у передаванні політичних повідомлень	Контроль над каналами поширення інформації
Інформаційний	Вивчає методи дезінформації та пропаганди	Фейкові новини, підміна понять
Соціально-психологічний	Орієнтується на вплив на емоції, страхи та переконання	Створення стереотипів, нагнітання страху
Стратегічний	Аналізує довготривалі маніпуляційні кампанії	Поступова зміна суспільних поглядів

Джерело: складено на основі [11]

Політичне маніпулювання стало невід’ємною складовою гібридних війн, у яких інформаційний компонент відіграє не меншу роль, ніж військові дії. Як зазначає Магда Є. В., інформаційний вибір стає ключовим у гібридних конфліктах, оскільки ефективна маніпуляція дозволяє змінювати суспільні настрої та дестабілізувати політичні системи цілих держав [2, с. 140]. Приклади застосування інформаційних атак у сучасному світі демонструють, що маніпулятивні технології використовуються у внутрішній політиці та у міждержавних відносинах. Особливо помітно у випадках, коли маніпуляція спрямована на формування міжнародного іміджу країни або створення вигідного геополітичного наративу.

Сучасні політичні кампанії базуються на детальному аналізі соціальних профілів, що дозволяє створювати цільові маніпулятивні повідомлення для різних груп населення. Використання технологій штучного інтелекту у політичній рекламі дозволяє адаптувати меседжі до конкретних осіб, що робить вплив ще більш ефективним. У результаті громадяни часто навіть не усвідомлюють, що їхня політична думка формується під зовнішнім впливом.

Важливим аспектом еволюції маніпулятивних технологій є поширення постправди – феномену, при якому емоції та суб’єктивні переконання відіграють важливішу роль, ніж об’єктивні факти. Політичні маніпулятори активно використовують ефект, апелюючи до почуттів громадян, формуючи історії, що

викликають сильні емоційні реакції. Тому можливо легко впливати на громадську думку, оскільки сприйняття реальності більше залежить від настроїв суспільства, ніж від перевірених фактів.

Зростаюча складність маніпулятивних технологій вимагає розробки ефективних механізмів їхньої ідентифікації та протидії. Одним із можливих рішень є розвиток інформаційної грамотності громадян, що дозволить зменшити вразливість суспільства до маніпуляцій. Впровадження незалежних систем фактчекінгу, вдосконалення алгоритмів соціальних мереж для виявлення маніпулятивного контенту, посилення державного контролю за інформаційною безпекою також є важливими заходами у боротьбі з політичним маніпулюванням.

Політичне маніпулювання продовжує розвиватися відповідно до трансформацій інформаційного середовища. Одним із ключових аспектів його еволюції є посилення спрямованого інформаційного впливу на аудиторію за допомогою методів психологічного та емоційного тиску. Як зазначає Любовець Г., негативний інформаційний контент є одним із головних інструментів політичного маніпулювання, оскільки він формує у суспільстві страх, недовіру та агресію, що робить громадян вразливими до впливу вигідних для маніпуляторів наративів [4, с. 136]. Особливо активно механізм застосовується під час передвиборчих кампаній, міжнародних криз і збройних конфліктів, коли емоційне напруження сприяє некритичному сприйняттю інформації.

Іншим важливим чинником є активне використання алгоритмічних механізмів поширення інформації, що дозволяє політичним маніпуляторам впливати на масову свідомість із мінімальним використанням традиційних медіа. Впровадження мікротаргетингу, аналізу поведінкових моделей користувачів, персоналізованої реклами значно посилює ефективність політичного впливу. Як зазначає Саган О. В., у сучасному інформаційному середовищі цифрові технології стали інструментом стратегічного контролю за суспільними настроями, що дозволяє створювати ілюзію об'єктивності інформаційних потоків, водночас спрямовуючи їх у потрібне русло [5, с. 17]. Дані методи використовуються під час політичних кампаній та у довготривалих інформаційних війнах, коли маніпулятивні наративи формуються протягом тривалого часу та закріплюються в суспільній свідомості.

Різноманітність технологій політичного маніпулювання дозволяє виокремити основні напрями його розвитку: когнітивне, медійне та стратегічне маніпулювання. Кожен із цих напрямів має свої специфічні методи та цілі, які визначають характер впливу на громадську думку.

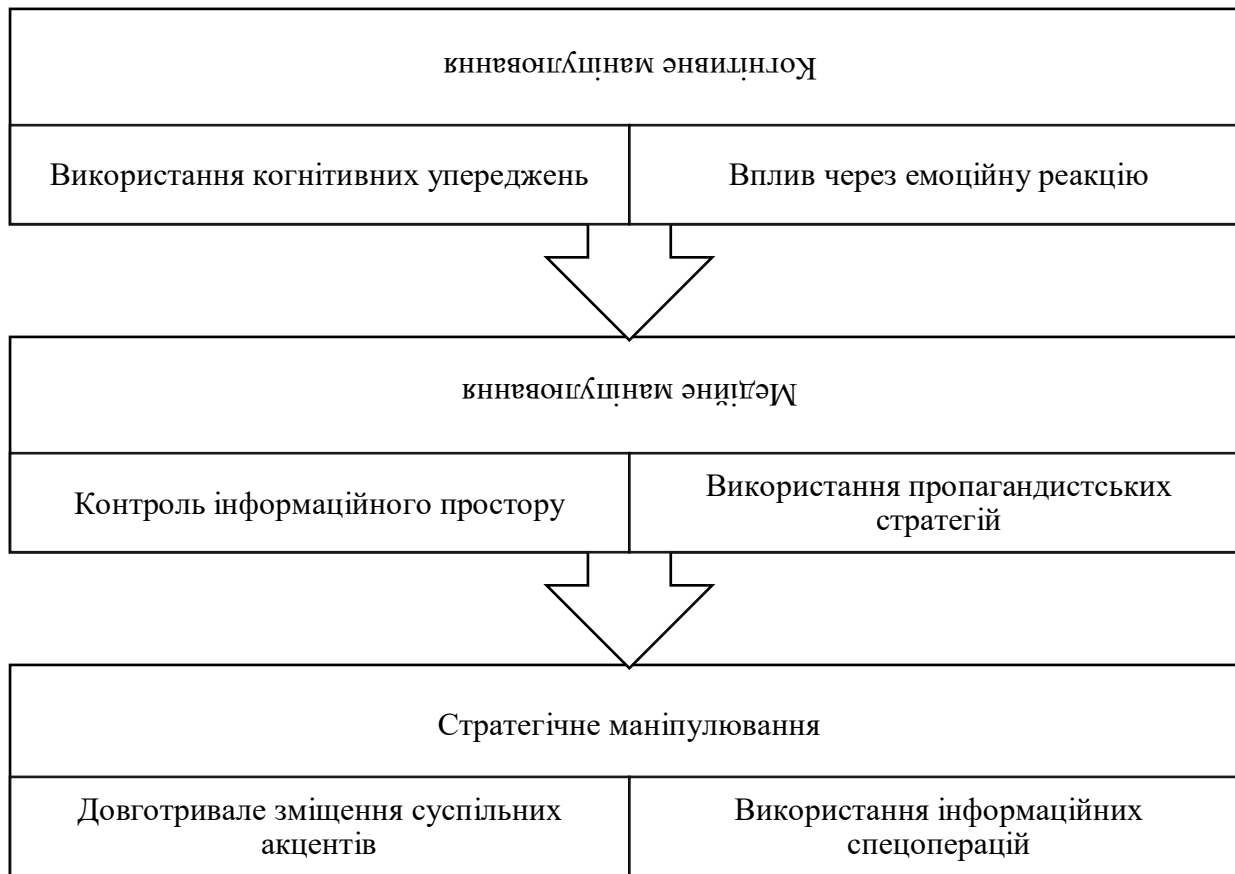

Рисунок 1.1 — Основні напрями політичного маніпулювання

Джерело: складено на основі [2-6]

Окрім традиційних форм маніпулювання, сучасні політичні стратегії включають елементи інформаційної війни, спрямовані на формування альтернативної реальності для окремих груп населення. Як зазначає Марунченко О. П., маніпулятивні технології, що використовуються в інформаційних війнах, часто мають комплексний характер і поєднують елементи фейкових новин, емоційного впливу та зміщення акцентів у суспільному дискурсі [6, с. 102]. Інформаційні кампанії такого типу можуть тривати роками, поступово змінюючи ставлення громадськості до ключових політичних подій та соціальних процесів.

Політичне маніпулювання є складним багаторівневим процесом, що адаптується до змін у медійному середовищі та суспільних настроях. Еволюція цих технологій

зумовлюється як розвитком інформаційних каналів, так і зміною сприйняття аудиторії. В сучасних умовах політична дезінформація часто спирається на методи інформаційного насичення, коли велика кількість суперечливих повідомлень позбавляє суспільство можливості критично оцінювати ситуацію.

Розвиток технологій машинного навчання та автоматизованої генерації контенту значно посилив ефективність політичного маніпулювання. Використання чат-ботів, автоматизованих систем аналізу соціальних мереж та алгоритмів генерації текстів дозволяє створювати штучні дискусії, спрямовані на зміну суспільних настроїв. Більше того, розповсюдження глибоких фейків (deepfake) відкриває можливості для імітації виступів політичних діячів, спотворення реальних подій та введення в оману великої кількості громадян. Ці методи стають особливо небезпечними під час виборчих кампаній, коли громадяни ухвалюють рішення, спираючись на викривлену інформацію.

Значним аспектом маніпулятивного впливу є створення альтернативних реальностей для окремих соціальних груп. Політичні технологи часто використовують методи ізоляції інформаційних просторів, коли певні групи громадян отримують лише ті повідомлення, які підтверджують їхні переконання. Створює ефект «інформаційної капсули», де альтернативні точки зору сприймаються як неправдиві або ворожі. У результаті суспільство стає поляризованим, а політичні конфлікти загострюються через відсутність загального інформаційного поля, яке могло б об'єднати різні соціальні групи.

Динаміка розвитку інформаційних технологій відкриває нові можливості для посилення маніпулятивного впливу, оскільки алгоритми соціальних мереж та штучний інтелект можуть автоматизувати та персоналізувати інформаційні атаки. Сучасні методи політичного впливу дедалі частіше базуються на інтеграції штучного інтелекту в процеси створення та поширення контенту, що значно ускладнює виявлення маніпуляцій. Відсутність ефективних механізмів регулювання цифрового простору лише посилює цю проблему, оскільки контролювати інформаційні потоки в умовах децентралізованої мережі практично неможливо.

Розвиток політичних маніпуляцій також пов'язаний із впливом великих корпорацій, які контролюють інформаційні платформи. Алгоритми соціальних мереж часто працюють на підсилення резонансних тем, що збільшує можливість поширення

маніпулятивних повідомлень. Водночас корпорації самі стають суб'єктами політичного маніпулювання, змінюючи пріоритети контенту в залежності від власних бізнес-інтересів або політичного тиску. У таких умовах політичний дискурс стає полем боротьби між політичними суб'єктами та частиною великої комерційної стратегії, де вплив на суспільну думку є товаром, що купується та продається.

З огляду на швидкість розвитку маніпулятивних технологій, суспільство потребує більшої стійкості до інформаційного впливу. Розвиток цифрової грамотності, фактчекінгу, законодавчого регулювання інформаційного простору можуть стати ефективними засобами боротьби з політичними маніпуляціями.

Формування критичного мислення, незалежні системи фактчекінгу, прозорість алгоритмів цифрових платформ є ключовими інструментами у боротьбі з маніпуляціями. Однак їхня ефективність залежить від політичної волі держав, готовності суспільства до інформаційного самозахисту та здатності громадян оцінювати джерела інформації без емоційного впливу.

Використання алгоритмів для мікротаргетингу політичної реклами, маніпуляція інформаційним порядком денним у соціальних мережах, поширення фейкових новин через анонімні джерела — усі ці механізми стали невід'ємною частиною сучасного політичного процесу. Як зазначає Новородовський В., інформаційна безпека є одним із ключових викликів сучасної державності, оскільки неконтрольоване поширення маніпуляційних технологій може призвести до руйнування демократичних інститутів [3, с. 168]. У цьому контексті важливим стає розвиток механізмів інформаційної гігієни, зокрема навчання громадян критичному мисленню, виявленню інформаційних маніпуляцій та розпізнаванню дезінформаційних атак.

Отже, загальний розвиток політичного маніпулювання свідчить про те, що ця технологія продовжує вдосконалюватися, використовуючи новітні досягнення психології, комунікаційних наук та цифрових технологій. Держави, політичні партії, міжнародні організації використовують маніпулятивні техніки для досягнення стратегічних цілей, впливаючи на громадську думку та політичну поведінку. Водночас, розвиток аналітичних методів, зокрема штучного інтелекту та автоматизованих систем аналізу інформаційних потоків, відкриває можливості для ефективної протидії маніпуляціям. Подальше вивчення механізмів маніпулятивного впливу є необхідним

для зміцнення інформаційної безпеки, забезпечення демократичних стандартів та запобігання інформаційним загрозам у сучасному світі.

1.2. Основні механізми та технології політичного маніпулювання: інформаційні техніки впливу на масову свідомість.

Політичне маніпулювання ґрунтується на застосуванні різноманітних інформаційних технік впливу, що спрямовані на зміну масової свідомості та формування вигідних для політичних акторів наративів. Основна мета цих технологій полягає у спотворенні реальності, створенні контрольованої інформаційної картини та нав'язуванні суспільству певних емоційних реакцій. Як зазначає Жуган В., державна доктрина інформаційної безпеки значною мірою залишається декларативною, що ускладнює боротьбу з інформаційними атаками, організованими як державними, так і недержавними суб'єктами [13]. В умовах гібридних конфліктів інформаційні технології маніпулювання використовуються для дестабілізації політичної ситуації, зміни суспільних пріоритетів та підриву довіри до легітимних інституцій. Основними механізмами впливу є маніпуляція фактами, дезінформація, використання емоційних тригерів, пропаганда та створення альтернативних реальностей.

Одним із найефективніших методів політичного маніпулювання є контроль над інформаційним порядком денним. Формування суспільної уваги навколо певних тем дозволяє зміщувати акценти, відволікаючи аудиторію від дійсно важливих питань. Інформаційні кампанії такого типу можуть включати масоване висвітлення другорядних подій, створення інформаційного шуму або нагнітання штучних криз, які потребують миттєвого реагування суспільства. Політичні актори використовують метод для зменшення значущості негативної для них інформації або ж для мобілізації громадської думки на підтримку своїх рішень.

Створення враження експертного аналізу, який насправді ґрунтується на маніпулятивних висновках, дозволяє надавати політичним наративам наукового або професійного вигляду. Фальсифіковані дослідження, суб'єктивні оцінки та спотворені

статистичні дані сприяють поширенню вигідних для певних політичних сил поглядів. У таких випадках маніпулятори створюють уявлення про наукову обґрунтованість своїх рішень, хоча насправді ці висновки можуть бути частиною ретельно спланованої інформаційної кампанії.

Політичні маніпуляції також активно використовують тактику фрагментації інформації. Поділ контенту на окремі непов'язані елементи дозволяє створювати хибне сприйняття реальності. Досягається шляхом виривання цитат із контексту, створення маніпулятивних заголовків, вирізання важливих деталей з новинних сюжетів або навіть редагування відеозаписів. Технології є ефективним інструментом для дискредитації політичних опонентів, зміни громадської думки щодо соціальних чи міжнародних питань та формування упереджень у суспільстві.

Політичне маніпулювання через інформаційні кампанії є складним процесом, що передбачає ретельне планування та багаторівневий вплив на масову свідомість. Основна мета таких кампаній — змінити громадську думку, сформувати певні наративи або дискредитувати опонентів. Використання інформаційного впливу може мати різні форми: від прямих маніпуляцій у традиційних медіа до прихованих технологій, що використовують алгоритми соціальних мереж та психологічні тригери. Успішні кампанії політичного маніпулювання завжди спираються на детальний аналіз аудиторії, її емоційних реакцій та когнітивних упереджень, що дозволяє мінімізувати опір до нав'язаних меседжів.

Однією з ключових особливостей інформаційних маніпуляцій є поступове формування громадської думки, що відбувається через багатоетапний процес. Спочатку відбувається створення базового наративу, який має бути максимально простим та зрозумілим для масової аудиторії. Далі його наповнюють деталями, посилюючи емоційне сприйняття через повторювані меседжі. Для підвищення ефективності маніпулятивні повідомлення подаються через різні джерела, що створює ілюзію незалежності інформації. Сучасні технології дозволяють автоматизувати цей процес через алгоритмічне просування контенту, що значно підвищує його проникнення у суспільну свідомість.

Інформаційні кампанії політичного маніпулювання мають чітку структуру, яка забезпечує максимальний вплив на цільову аудиторію. Кожен етап виконує свою

функцію та взаємодіє з іншими складовими, що дозволяє поступово змінювати суспільні настрої. У таблиці нижче представлені основні етапи реалізації політичного маніпулювання через інформаційні кампанії.

Після початкового формування наративу ключовим завданням маніпуляторів є його закріплення в інформаційному просторі. Меседж, який запускається у вигляді витоку інформації чи коментаря експерта, потім підхоплюється соціальними мережами та традиційними ЗМІ, що створює враження його органічного поширення. Особливу роль у цьому відіграють алгоритмічні механізми соціальних платформ, які сприяють розповсюдженню контенту відповідно до інтересів та переконань користувачів.

Таблиця 1.2 — Етапи реалізації політичного маніпулювання через інформаційні кампанії

Етап	Характеристика процесу	Функції
Формування наративу	Визначення ключового повідомлення, створення основної тематики	Закладення інформаційної основи, до якої прив'язуватиметься кампанія
Емоційне підсилення	Використання страху, гніву або гордості для посилення впливу	Послаблення критичного мислення аудиторії
Масове поширення	Запуск маніпулятивного контенту через різні платформи та канали	Створення враження природної популярності ідей
Закріплення у свідомості	Повторення наративу через незалежні джерела, соціальні мережі	Створення ефекту соціальної згоди та підтвердження "правдивості"
Поляризація суспільства	Створення чіткої межі між "підтримкою" та "опозицією"	Підвищення конфліктності та зниження суспільного діалогу
Контроль і коригування	Аналіз реакції аудиторії, коригування меседжів, підтримка ефекту	Продовження впливу та посилення політичних позицій маніпуляторів

Джерело: складено на основі [5, 6]

Одним із найбільш небезпечних ефектів політичного маніпулювання є поляризація суспільства, коли групи громадян свідомо розділяються на прихильників та противників певних поглядів. Робиться для того, щоб зменшити можливість конструктивного діалогу та критичного аналізу ситуації. Поляризоване суспільство є більш схильним до радикальних дій, оскільки люди перестають сприймати інші точки зору та розглядають своїх опонентів як загрозу. Така стратегія активно використовується у передвиборчих кампаніях, інформаційних війнах та при створенні конфліктних політичних ситуацій, які допомагають маніпуляторам зміцнювати власні позиції.

Ефективне політичне маніпулювання неможливе без постійного аналізу реакції аудиторії. Якщо певний меседж не отримує достатнього поширення або стикається з серйозною критикою, відбувається його коригування або створення альтернативної інформаційної хвилі. Маніпулятори часто змінюють тактику, додаючи нові емоційні елементи або зміщуючи акценти, що дозволяє підтримувати вплив на суспільну свідомість протягом тривалого часу. Завдяки такому підходу політичні технологи можуть ефективно адаптувати свої кампанії, забезпечуючи довготривалий контроль над громадськими настроями.

Додатковим важливим механізмом є штучне створення громадської підтримки або протестів. Використання соціальних мереж та медійних кампаній дозволяє імітувати суспільний резонанс навколо певного питання, незалежно від його реальної популярності. Маніпулятори створюють ілюзію масової підтримки або обурення, використовуючи ботоферми, координовані коментарі, соціальні флешмоби та інші методи цифрової активності. Внаслідок цього суспільство отримує викривлене уявлення про рівень підтримки або спротиву, що впливає на поведінку виборців та ухвалення політичних рішень.

Один із найпоширеніших методів політичного маніпулювання – це вибіркове висвітлення інформації, коли одні факти акцентуються, а інші замовчуються або викривлюються. Такий підхід дозволяє змінювати акценти у суспільному дискурсі, створюючи враження, що певні події або явища мають більше значення, ніж інші. Як зазначає Іваненко В., державна політика пам'яті є одним із ключових інструментів маніпуляції, оскільки історичні наративи формують довготривале бачення суспільством себе та свого місця у світовій політиці [14, с. 18]. Використання історичних подій для політичного маніпулювання є поширеною практикою, що застосовується як у внутрішній, так і в міжнародній політиці.

Як зазначає Хорошко В., інформаційна зброя стає основним елементом сучасних інформаційних воєн, де головним інструментом впливу є не фізичне знищення ворога, а руйнування його довіри до державних інститутів, армії та міжнародних партнерів [15, с. 53]. Подібна стратегія дозволяє контролювати суспільні настрої, маніпулюючи страхом та почуттям небезпеки.

Політична маніпуляція часто базується на страху, обуренні або патріотизмі, що дозволяє обходити критичне мислення та спонукати суспільство до певних дій. У таких випадках використовуються шокуючі заголовки, перебільшення масштабів загрози, драматизація подій та акцент на особистих історіях, що викликають емпатію. Емоційне напруження послаблює раціональне сприйняття інформації, що робить аудиторію вразливою до маніпуляцій.

Таблиця 1.3. — Основні інформаційні технології політичного маніпулювання

Метод	Механізм впливу	Результат
Вибіркове висвітлення	Подання лише вигідної інформації	Формування викривленого сприйняття подій
Створення ворога	Підтримка конфліктного наративу	Мобілізація суспільства проти "загрози"
Використання емоцій	Акцент на страху, ненависті, національній гордості	Посилення емоційного впливу на свідомість
Дезінформація	Поширення фейкових новин та вигаданих фактів	Руйнування довіри до об'єктивної інформації
Алгоритмічні маніпуляції	Використання соцмереж для поширення певних наративів	Посилення контролю над інформаційним полем

Джерело: складено на основі [5, 6]

Дезінформація є важливим інструментом політичного маніпулювання, що використовується для свідомого введення суспільства в оману. У сучасному інформаційному середовищі поширення фейкових новин стало особливо небезпечним, оскільки швидкість їхнього розповсюдження значно перевищує можливості перевірки фактів. Як зазначає Пилипчук Р. В., інформаційна війна ґрунтується на створенні фейків та на використанні правдивої інформації у маніпулятивному контексті, що дозволяє надавати їй вигідного значення [16]. Дезінформація часто подається під виглядом аналітики, журналістських розслідувань або свідчень очевидців, що ускладнює її розпізнавання.

Політичне маніпулювання нерідко спирається на використання психологічного ефекту «спіралі мовчання». Феномен передбачає, що люди схильні мовчати, якщо їхні переконання відрізняються від загальноприйнятих, щоб уникнути соціального осуду. Маніпулятори штучно створюють інформаційне середовище, у якому певні думки здаються домінуючими, а альтернативні погляди маргіналізуються або

дискредитуються. Тому змушує людей замовчувати власну позицію, що створює враження тотальної підтримки маніпулятивного наративу.

Зростаюча роль соціальних медіа у політичних процесах лише посилює вплив маніпулятивних технологій. Інформаційні атаки стають персоналізованими, коли кожен користувач отримує цілеспрямовані меседжі відповідно до його інтересів та поведінкових особливостей. Дозволяє підвищити ефективність маніпуляцій, оскільки інформація подається у спосіб, що максимально відповідає упередженням і світогляду конкретної людини. В умовах цифрової епохи політичне маніпулювання стає ще більш витонченим та важким для виявлення, що робить його одним із найсерйозніших викликів сучасної демократії.

Політичне маніпулювання через інформаційні технології стало невід'ємною складовою сучасних геополітичних конфліктів. Вплив на масову свідомість здійснюється через комплекс заходів, спрямованих на викривлення фактів, створення інформаційних пасток та поширення вигідних наративів. Як зазначає Почепцов Г. Г., маніпулятивні технології використовуються під час кризових ситуацій та у довгострокових стратегічних кампаніях, спрямованих на зміну суспільного світогляду та поведінкових моделей громадян [17, с. 312]. Впровадження інформаційного впливу здійснюється через різні канали, зокрема соціальні мережі, традиційні медіа, а також через використання прихованих методів впливу, таких як вірусний контент, вбудовані повідомлення та алгоритмічне формування інформаційної реальності. Масова аудиторія нерідко навіть не усвідомлює, що її думка формується під впливом ретельно спланованої інформаційної стратегії, яка має на меті контроль над громадською думкою та поведінкою.

Одним із найефективніших механізмів інформаційного впливу є формування та підтримка когнітивного дисонансу. Метод передбачає подачу суперечливої інформації, яка змушує людину переоцінювати свої переконання та підсвідомо шукати прості пояснення складних явищ. Як зазначає Манойло А. В., когнітивний дисонанс використовується в інформаційних війнах для дестабілізації суспільних настроїв, формування у громадян стану невизначеності, що ускладнює прийняття раціональних рішень [18, с. 76]. Він працює на поступове переформатування масової свідомості, оскільки змінює ставлення до окремих подій та загальну картину світосприйняття.

Маніпулятори навмисно створюють ситуації, коли аудиторія отримує суперечливі повідомлення, що змушує її приймати вигідні для маніпуляторів висновки.

Сучасні політичні маніпуляції часто спираються на використання психологічних ефектів, що змушують людей приймати необдумані рішення. Метод емоційного впливу передбачає використання таких емоційних тригерів, як страх, гнів, обурення, що значно знижує рівень критичного мислення. За дослідженням Рибак М. І., один із найефективніших способів впливу на масову свідомість – це нагнітання емоційної напруги, коли раціональний аналіз подій замінюється емоційними реакціями [19, с. 67]. Політичні технологи використовують ефект у виборчих кампаніях, міжнародних конфліктах, інформаційних війнах, коли необхідно змінити суспільний порядок денний або сформувати негативне ставлення до певних політичних фігур.

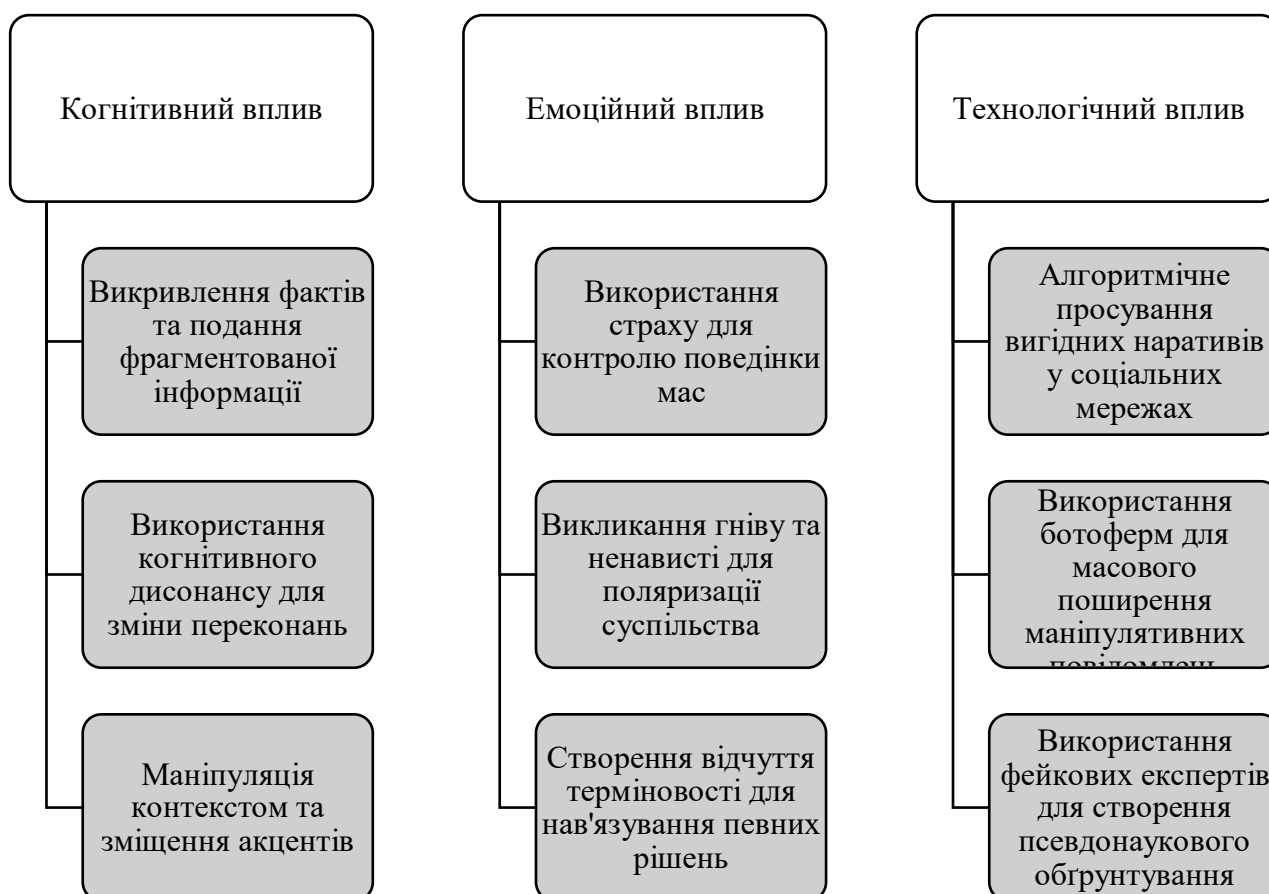

Рисунок 1.2 — Основні методи впливу на масову свідомість

Джерело: складено на основі [7, 8]

Серед ключових методів впливу на масову свідомість особливе місце займає технологічний контроль над інформаційними потоками. Використання алгоритмів для поширення маніпулятивного контенту дозволяє досягати широкої аудиторії з мінімальними витратами. Алгоритмічний вплив полягає у тому, що соціальні мережі та пошукові системи формують для кожного користувача індивідуальну інформаційну реальність, в якій переважає контент, що підтверджує його погляди та упередження. Така стратегія підсилює ефект інформаційної ізоляції та робить людей менш схильними до аналізу альтернативних точок зору.

Політичне маніпулювання в сучасному інформаційному просторі відбувається комплексно, поєднуючи різні рівні впливу на масову свідомість. Одним із ключових методів є створення та закріплення інформаційних шаблонів, які спрощують сприйняття складних соціально-політичних процесів. Люди схильні до спрощеного аналізу дійсності, тому маніпулятори формують стійкі образи та наративи, що стають основою для оцінки суспільних подій. Окремі політичні діячі можуть бути представлені як абсолютне зло або навпаки — як єдині захисники національних інтересів. Така бінарна модель позбавляє суспільство можливості критично аналізувати ситуацію, оскільки будь-яка альтернатива сприймається як відхилення від запропонованої логіки.

Маніпулятори подають лише частину реальної інформації, замовчуючи невідгідні факти або контекст, що змінює загальну картину сприйняття подій. У результаті суспільство отримує викривлене уявлення про ситуацію, що дозволяє змінювати політичні настрої та впливати на підтримку тих чи інших рішень. Даний метод активно використовується у виборчих кампаніях, міжнародних конфліктах та інформаційних війнах, коли важливо створити певну реальність для конкретної групи населення.

Не менш ефективною є тактика нав'язування масового консенсусу. Політичні технологи активно використовують принцип соціального підтвердження, за якого людям здається, що їхня думка повинна відповідати загальноприйнятим стандартам. Якщо медіа постійно повторюють тезу про масову підтримку певної політичної сили або про єдино правильний вибір, люди починають сприймати це як об'єктивну реальність. У підсумку формується ефект «самореалізованого пророцтва», коли інформаційна стратегія впливає на поточні настрої та створює підґрунтя для майбутніх рішень громадян.

Окрім впливу на свідомість, політичне маніпулювання використовує механізми підсвідомого формування реакцій. Використання кольорових символів, звукових ефектів, невербальних сигналів сприяє емоційному сприйняттю інформації без усвідомленого аналізу. Політичні кампанії часто будуються на візуальних образах, що викликають довіру або, навпаки, відторгнення. Певні кольорові рішення у дизайні агітаційних матеріалів можуть асоціюватися у людей з конкретними емоційними станами, що підсилює ефект впливу.

Окремим інструментом маніпуляцій є використання штучно створених авторитетів або фейкових експертів. Впровадження наративів через медійно відомих осіб дозволяє надавати політичним повідомленням більшої легітимності. У багатьох випадках експерти не мають жодного наукового чи професійного обґрунтування своїх заяв, однак їхня активна присутність у медіа створює враження їхньої компетентності.

Розвиток інформаційних технологій та поширення цифрових платформ значно підвищили ефективність методів політичного маніпулювання. Використання персоналізованого контенту, адаптація інформації під психологічні особливості аудиторії, автоматизоване поширення контенту через алгоритми та ботоферми створюють умови для тотального інформаційного контролю. Це ставить перед суспільством нові виклики, пов'язані з необхідністю розвитку медіаграмотності, критичного мислення та механізмів верифікації інформації. У протидії політичному маніпулюванню важливу роль відіграє розвиток незалежних платформ фактчекінгу, підвищення прозорості алгоритмів соціальних мереж та створення механізмів інформаційної безпеки на рівні державної політики.

Політичне маніпулювання дедалі більше інтегрується у цифрові технології, що робить його ще складнішим для виявлення. Використання алгоритмів соціальних мереж дозволяє поширювати вигідні для маніпуляторів повідомлення, обмежуючи доступ аудиторії до альтернативних точок зору. Автоматизовані системи аналізу поведінки користувачів дозволяють таргетувати політичні повідомлення відповідно до інтересів і переконань людей, що підвищує ефективність впливу. В умовах швидкого розвитку цифрових технологій інформаційна безпека стає одним із ключових факторів стабільності політичних систем, оскільки неконтрольоване маніпулювання суспільною свідомістю може призвести до серйозних соціальних потрясінь.

Окремим видом інформаційного маніпулювання є гра на соціальних та економічних страхах. Використання риторики загроз, кризи або економічного занепаду дозволяє маніпуляторам зміщувати фокус суспільної уваги з реальних проблем на штучно створені страхи. Політики часто застосовують цю тактику для мобілізації виборців перед виборами, під час соціальних протестів або в умовах політичної нестабільності. Суспільство, перебуваючи у стані тривоги, стає менш критичним до запропонованих рішень та готове підтримувати навіть радикальні зміни, які у звичайних умовах викликали б спротив.

Зрештою, вплив на масову свідомість дедалі більше зосереджується у цифровому просторі, де алгоритми соціальних мереж та персоналізована реклама дозволяють точно таргетувати меседжі на конкретні аудиторії. Політичні маніпулятори можуть створювати окремі інформаційні бульбашки, де люди отримують лише ту інформацію, що підтверджує їхні переконання.

Висновки до першого розділу

Політичне маніпулювання в умовах інформаційної війни постає як складний та багатовимірний процес, що поєднує в собі цілеспрямоване впливання на свідомість мас за допомогою перекручених або вибірково поданих фактів, емоційних образів та псевдологіки. Вивчення його теоретичних засад показало, що політична маніпуляція ґрунтується на використанні соціальних упереджень, слабких місць критичного мислення та здатності до швидкого засвоєння простих меседжів у складних ситуаціях. Маніпуляції особливо ефективні в умовах нестабільності, коли люди схильні шукати прості пояснення і вірити у месіїв. Теоретичний підхід до аналізу явища охоплює як класичні моделі впливу, так і сучасні інформаційно-психологічні механізми, зокрема ефект повторення, фреймінг, техніки страху і дегуманізації супротивника.

Сучасна інформаційна війна створила нові канали для реалізації політичного маніпулювання — передусім через цифрові платформи, де швидкість поширення повідомлень і зниження довіри до традиційних медіа збільшили ефективність інформаційного впливу. Теоретичні засади доводять, що маніпуляція — це не лише інструмент переконання, а зброя, спрямована на зміну політичної поведінки, підрив суспільної єдності та переформатування національного дискурсу. Особливо важливим є розуміння того, що політичне маніпулювання не завжди виявляється явно — його тонкість полягає в здатності здаватися правдоподібним, а іноді й логічно переконливим. Це робить необхідним формування в суспільстві навичок критичного сприйняття інформації, медіаграмотності та політичної свідомості як захисних бар'єрів проти інформаційного насильства.

РОЗДІЛ 2.

ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ У МІЖНАРОДНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

2.1. Інформаційна війна як сучасна форма політичного протистояння

У сучасних міжнародних відносинах інформаційна війна відіграє ключову роль у геополітичному протистоянні держав. Основними її інструментами є пропаганда, маніпуляція фактами, дезінформація та психологічний вплив на масову свідомість. Інформаційні операції спрямовані на підрив довіри до державних інституцій, формування соціальної напруги, вплив на виборчі процеси та створення хаосу в інформаційному просторі. Мироненко В. підкреслює, що інформаційна агресія виступає одним із найпотужніших механізмів сучасної боротьби за політичний вплив, оскільки дозволяє досягати стратегічних цілей без застосування відкритої військової сили [28]. Завдяки технологічному розвитку можливості інформаційних атак значно зросли, що ускладнює виявлення їхніх джерел та методів реалізації.

Інформаційні війни стали ключовим інструментом у глобальному протистоянні між державами, їхніми політичними союзами та ідеологічними блоками. Вплив інформаційних операцій набув особливого значення в період холодної війни між США та СРСР, коли кожна сторона намагалася не лише підкріпити власний політичний вплив, а й послабити опонента через активне використання засобів масової інформації, пропаганди та культурного впливу. Прикладом може слугувати діяльність американської радіостанції «Голос Америки» та британської «BBC World Service», які вели мовлення на територію Радянського Союзу, поширюючи альтернативні наративи щодо життя на Заході, економічного розвитку та демократичних цінностей. У відповідь СРСР запровадив масові технології заглушення іноземних радіостанцій, обмежував доступ до західної літератури та створював власну систему контрпропаганди через державні ЗМІ, «Правда» та «Известия». Вже тоді інформаційне протистояння виходило далеко за межі простого політичного змагання, формуючи довготривалі стереотипи та ідеологічні бар'єри між суспільствами.

З розпадом Радянського Союзу та кінцем біполярної системи міжнародних відносин формат інформаційного протистояння набув нових рис, а головним його полем стала кіберпростір. Одним із перших прикладів сучасної інформаційної війни стала російська агресія проти Естонії у 2007 році, коли внаслідок перенесення радянського пам'ятника в Таллінні уряд Естонії зазнав безпрецедентної хвилі кібератак. Російські хакери заблокували роботу урядових сайтів, банківських систем та медіа, що стало першим офіційно зафіксованим випадком кібервійни на державному рівні. Змусило НАТО створити Центр передового досвіду з кібероборони в Таллінні, що стало прецедентом у світовій практиці інформаційної безпеки. Після цього випадку інформаційні війни стали офіційним елементом військових стратегій провідних держав світу, а їхня роль лише зросла після початку російсько-української війни у 2014 році.

Сучасна інформаційна війна ґрунтується на принципах цілеспрямованого впливу на свідомість мас. У цьому процесі використовуються спеціальні методики маніпуляції, які спрямовані на зміну громадської думки та переконань суспільства. Ключко А. зазначає, що в умовах сучасності інформаційні загрози стали одним із головних викликів для національної безпеки, оскільки вони здатні впливати на ключові аспекти функціонування держави – від політичної стабільності до обороноздатності [27, с. 180]. Відкритий інформаційний простір, доступ до цифрових платформ, соціальних мереж та міжнародних ЗМІ створює умови для поширення дезінформаційних кампаній, які часто маскуються під незалежну журналістику або аналітику. Водночас розвиток штучного інтелекту та автоматизованих алгоритмів дозволяє координаторам інформаційних атак ефективно адаптувати контент відповідно до цільової аудиторії, що робить їх вплив ще більш небезпечним.

Таблиця 2.1 — Основні методи інформаційної війни та їх реалізація у сучасних конфліктах

Основні методи інформаційної війни	Механізм реалізації	Приклади застосування
Дезінформація	Створення та поширення фейкових новин, маніпулятивних повідомлень	Використання бот-мереж для розповсюдження неправдивих фактів
Пропаганда	Формування вигідного наративу через ЗМІ, соцмережі, кіно та літературу	Створення міфів про непереможність державного лідера

Кібернапади	Використання хакерських атак для отримання або спотворення інформації	Злам урядових сайтів, крадіжка даних
Вплив через соцмережі	Використання алгоритмів для посилення певних повідомлень	Таргетована реклама для впливу на політичні процеси
Підрив довіри до державних інституцій	Поширення компрометуючих матеріалів, підрив авторитету влади	Кампанії з дискредитації політичних лідерів

Джерело: розроблено на основі [10-15]

Інформаційна війна є складним багаторівневим процесом, який передбачає взаємодію різних методів та технологій. Качмар О. В. підкреслює, що одним із ключових компонентів інформаційного протистояння є інформаційно-психологічна агресія, яка здійснюється шляхом створення штучного конфлікту між групами населення або між суспільством та владою [29, с. 50]. Для цього використовуються як класичні ЗМІ, так і сучасні цифрові платформи, включаючи соціальні мережі, месенджери та онлайн-спільноти. З огляду на ефективність таких методів, держави, що ведуть гібридні війни, активно використовують технологічні можливості для впливу на аудиторію за межами своїх кордонів. Важливим аспектом є підміна понять, коли агресор намагається представити свої дії як вимушені заходи у відповідь на зовнішній тиск.

Російська анексія Криму у 2014 році та гібридна війна на Донбасі стали прикладом того, як інформаційні технології можуть використовуватись для захоплення територій без відкритого застосування військової сили. Операція із захоплення Криму супроводжувалася потужною кампанією з дезінформації: російські державні ЗМІ поширювали наратив про «державний переворот» у Києві, загрозу для російськомовного населення та необхідність «захисту» Криму від українських націоналістів. Водночас активізувалися російські пропагандистські телеканали, RT та «Россия 24», які сприяли створенню альтернативної реальності для міжнародної спільноти. Паралельно в соціальних мережах запускалися масштабні кампанії, які мали на меті дискредитувати українську владу, підірвати довіру до Збройних сил України та посіяти паніку серед населення. Важливим елементом стало створення «фабрик тролів», які здійснювали масові атаки на інформаційний простір України та Заходу, формуючи спотворене сприйняття подій.

Схожа тактика була використана під час втручання Росії у вибори в США 2016 року, коли російські хакери здійснили атаки на електронну пошту Демократичної партії та поширювали дезінформацію через соціальні мережі. Американські розвідувальні агенції підтвердили, що Кремль намагався вплинути на хід виборів через цілеспрямовані кампанії в Facebook та Twitter, використовуючи автоматизовані боти, фейкові акаунти та таргетовану рекламу. Головною метою цих операцій було створення атмосфери недовіри до виборчого процесу, підрив авторитету демократичних інституцій США та посилення соціального розколу між виборцями. Наслідки цих інформаційних атак мали довготривалий ефект: американське суспільство залишалося глибоко поляризованим, а довіра до традиційних ЗМІ та офіційних структур значно знизилася. Стало класичним прикладом того, як інформаційна війна може мати стратегічний вплив на внутрішньополітичну ситуацію навіть у найрозвиненіших демократіях.

Сучасна інформаційна війна також включає технології глибоких фейків, які дозволяють створювати реалістичні відео із підробленими заявами політичних діячів. Новий рівень маніпуляції, який значно ускладнює процес перевірки інформації та сприяє поширенню недовіри до всіх медіа. Як зазначає Кучма Л., маніпулятивний вплив у сучасних політичних процесах набув аксіологічного значення, тобто став не просто засобом боротьби, а невід'ємним інструментом управління суспільною думкою [44, с. 115]. Відомими прикладами використання глибоких фейків є відео, створене для дискредитації президента України Володимира Зеленського, яке поширювалося в російських медіа, а також схожі атаки на політиків у США та Європі. Використання технологій робить інформаційне поле ще більш токсичним, створюючи ситуацію, коли громадяни не можуть відрізнити правдиві новини від фальшивих.

Рисунок 2.1 — Основні напрями інформаційної війни у сучасному світі

Джерело: розроблено на основі [23]

Важливим аспектом інформаційної війни є її соціокультурний вплив, який змінює базові цінності суспільства та його психологічні орієнтири. Як зазначає Мотузенко Б. І., маніпулятивний вплив на громадянські суспільства здійснюється не лише через пропагандистські ЗМІ, а й через розважальні формати, що транслюють певні ідеологічні наративи [45]. Серіали та фільми, створені в Росії, активно використовуються для просування ідей «руського мира» та демонізації Заходу. Водночас західні кінокомпанії також впроваджують свої ідеологічні установки, сприяючи популяризації демократичних цінностей та критики авторитарних режимів.

Проблематика інформаційної війни набуває особливого значення в умовах глобального політичного протистояння, оскільки вона є інструментом не лише дестабілізації, а й досягнення стратегічних цілей без використання військових методів. Пилипчук В. акцентує увагу на тому, що сучасна інформаційна агресія є особливо небезпечною, оскільки вона здатна викликати ефект «незворотних змін» у політичних системах окремих держав [30]. Зокрема, підрив довіри до державних інституцій або маніпуляції з громадською думкою можуть призводити до зміни зовнішньополітичного

курсу країн, що є вигідним для агресора. Окрім цього, інформаційні атаки можуть використовуватися для формування певних ідеологічних уподобань у суспільстві, що в довгостроковій перспективі створює передумови для масштабних політичних змін. В умовах зростаючої конкуренції між державами інформаційна війна перетворюється на один із ключових механізмів впливу на світовий порядок.

Феномен інформаційної війни потребує системного аналізу та розробки ефективних стратегій протидії, особливо в умовах зростання гібридних загроз. Сенченко М. наголошує, що інформаційна агресія вже стала частиною міжнародної політики, а тому держави повинні приділяти особливу увагу розбудові механізмів інформаційної безпеки [31]. Одним із головних викликів є необхідність формування стійкості суспільства до дезінформаційних кампаній та підвищення рівня медіаграмотності громадян. Окрім цього, важливим аспектом є розширення міжнародної співпраці у сфері боротьби з інформаційними загрозами, що дозволить розробити ефективні механізми протидії зовнішньому впливу. В умовах сучасного політичного середовища інформаційна війна є не лише загрозою, а й важливим інструментом ведення міжнародної політики, що підтверджує її значущість у системі глобальних відносин.

Сучасні конфлікти показують, що інформаційна війна стає не просто допоміжним інструментом, а повноцінним фронтом протистояння між державами. Інформаційні атаки здатні руйнувати державні системи, дестабілізувати економіку, підривати довіру до урядів та провокувати соціальні кризи. У XXI столітті цей тип війни вже не є просто супутнім елементом традиційних збройних конфліктів – він став самостійною стратегією, що визначає хід політичних процесів у глобальному масштабі. Успішна боротьба з інформаційною агресією потребує комплексного підходу: розвитку систем кіберзахисту, підвищення рівня медіаграмотності населення, розробки міжнародних механізмів протидії дезінформації. В умовах глобальної цифрової ери інформаційні війни стають головним інструментом формування нового світового порядку, в якому держави, що не мають ефективних механізмів захисту, опиняються в зоні особливої вразливості.

2.2. Роль медіа в міжнародній інформаційній війні: розповсюдження дезінформації та пропаганди.

Період 2020-2024 років характеризується різким загостренням інформаційного протистояння між основними геополітичними гравцями, зокрема між США, Європейським Союзом, Росією та Китаєм. Початок повномасштабної війни Росії проти України 24 лютого 2022 року не тільки активізував військові дії, але й зробив медіа головним фронтом міжнародної інформаційної боротьби. Західні країни впроваджували жорстку політику протидії російській пропаганді, що вилилося у заборону мовлення RT (Russia Today) та Sputnik у Європі, блокування російських медіа-ресурсів у США та демонетизацію їхніх каналів на YouTube. Попри це, Росія адаптувала свої методи дезінформації, почавши активніше використовувати проксі-медіа та соціальні мережі, щоб імітувати «альтернативні» інформаційні джерела [61].

Важливу роль у цій боротьбі відігравало втручання в інформаційні простори західних країн через Telegram-канали, Twitter (нині X), TikTok та анонімні сайти, які трансливали кремлівські наративи. Російські інформаційні кампанії були спрямовані не лише на виправдання агресії проти України, але й на дискредитацію західної військової допомоги Києву. В інформаційному просторі США та Європи активно поширювалися тези про «необхідність миру» шляхом поступок Україні, «неефективність» санкцій проти Росії та «негативний вплив» допомоги Україні на економіку західних держав. Подібні інформаційні атаки були особливо активними під час президентських виборів у США 2020 року, виборів у Франції 2022 року та загальних виборів у ЄС 2024 року [58].

Після початку повномасштабного вторгнення Росія розгорнула масштабну інформаційну кампанію, спрямовану як на внутрішню, так і на зовнішню аудиторію. Основні наративи російських державних ЗМІ, таких як RT, «Первый канал» та «РИА Новости», включали дискредитацію українського керівництва, заперечення воєнних злочинів та конструювання альтернативної реальності для російського суспільства. Як зазначає Ржевська Н., основною метою російської інформаційної політики було «створення паралельної інформаційної реальності, у якій РФ є захисником від міфічних загроз із боку Заходу» [60].

На міжнародному рівні Росія змінила тактику, маскувавши свої пропагандистські повідомлення під аналітичні матеріали незалежних експертів або журналістські розслідування. У країнах Африки та Латинської Америки активно поширювалися статті про «український неонацизм», «корупцію» у Києві та нібито «фейкові» воєнні злочини Росії. Це свідчить про використання тактики «гібридних» медіа-операцій, де пропаганда подається через локальні або нейтральні на перший погляд інформаційні платформи [61].

США та Європейський Союз розробили комплексну стратегію протидії російській пропаганді. Було створено незалежні центри фактчекінгу, EUvsDisinfo, що спеціалізується на спростуванні дезінформаційних кампаній Кремля. У 2023 році США ухвалили програму «Захист інформаційного простору», яка передбачає фінансування незалежних медіа у країнах, схильних до російського впливу, зокрема в Грузії, Молдові та країнах Балтії [59].

Таблиця 2.2 — Основні механізми міжнародної інформаційної війни, 2020-2024

Механізм впливу	Приклади застосування	Основні країни-учасники
Державні пропагандистські ЗМІ	RT, CGTN, Press TV, Sputnik	Росія, Китай, Іран
Кібер-атаки та злом інформаційних систем	Злом баз даних виборців у США (2020), кібератаки на енергетичні системи України (2022-2023)	Росія, Китай, Північна Корея
Дезінформація через соцмережі	Фейкові акаунти, ботоферми, Telegram-кампанії	Росія, Іран, Китай
Використання проксі-медіа	Анонімні новинні сайти, іноземні блогери, проросійські Telegram-канали	Росія, Китай, ЄС, США

Джерело: розроблено на основі [30, 31]

Китай продовжує вести інформаційну війну на двох фронтах – міжнародному та внутрішньому. У зовнішньому інформаційному просторі Пекін просуває наративи про «дестабілізуючу роль США в Азії», водночас підкреслюючи власну «миротворчу» роль у міжнародних конфліктах. У 2023-2024 роках китайська пропагандистська машина значно активізувалася в Тайвані, де розповсюджувалися фейки про нібито внутрішні

заворушення та падіння підтримки влади серед громадян. Під час тайванських виборів 2024 року китайські медіа систематично поширювали інформацію про нібито корумпованість кандидатів, які виступають за незалежність острова, тоді як прихильники зближення з Пекіном отримували потужну інформаційну підтримку. Крім того, Китай активно використовував TikTok, Facebook і WeChat для поширення дезінформації серед тайванської аудиторії [60].

Запровадження жорстких економічних санкцій проти Росії з боку США, ЄС та Великої Британії у відповідь на агресію проти України стало не лише економічним, а й інформаційним викликом. Кремль почав активно поширювати тези про «неефективність санкцій» та «вигідність ізоляції від Заходу». Російські медіа транслиували наративи про те, що «санкції шкодять Європі більше, ніж Росії», що «європейська економіка перебуває в кризі», а «західні компанії все одно знаходять способи обходити обмеження». Водночас, в африканських та латиноамериканських країнах Росія поширювала меседжі про «неоколоніальну політику» Заходу, намагаючись нівелювати критику своєї агресії проти України. У 2023-2024 роках ці наративи були підсилені російськими дипломатичними каналами, які просували антизахідні настрої серед партнерських держав [61].

Президентські вибори у США традиційно є об'єктом масованих інформаційних атак, і кампанія 2020 року не стала винятком. Російські, китайські та іранські кіберагенти активно втручалися в інформаційне поле, поширюючи дезінформацію про кандидатів та маніпулюючи громадською думкою. Російські проксі-медіа, RT і Sputnik, систематично транслиували тези про «масові фальсифікації» під час голосування, тоді як китайські інформаційні канали намагалися дискредитувати політику адміністрації Трампа щодо Китаю. Окрім цього, активно використовувалися соціальні мережі – у Facebook та Twitter розкручувалися фейкові акаунти, що симулювали громадську думку. Вже у 2023 році подібні інформаційні технології були застосовані проти адміністрації Байдена в межах підготовки до виборів 2024 року. Вплив інформаційних атак настільки загострив ситуацію, що американський уряд запровадив нові санкції проти російських компаній, які адміністрували ботоферми та Telegram-канали [59].

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року Кремль розгорнув безпрецедентну інформаційну кампанію. Головним завданням було

виправдати агресію в очах російського суспільства та нав'язати західній аудиторії альтернативну картину подій. Державні російські медіа та численні Telegram-канали поширювали наративи про «неонацистів у Києві», «американські біолабораторії» в Україні та «загрозу з боку НАТО». Активно використовувалися соціальні мережі, де через бот-мережі та лояльних блогерів просувалися тези про те, що «Захід не зацікавлений у перемозі України», а «військова допомога Києву лише затягує війну». Крім того, Росія здійснювала кібератаки на українські урядові сайти та інформаційні ресурси, намагаючись дестабілізувати ситуацію всередині країни [61].

Грузія стала гарячою точкою інформаційної війни у 2024 році, коли влада країни вирішила призупинити переговори щодо вступу до ЄС до 2028 року. Викликало масштабні протести, які влада спробувала представити як «заколот, інспірований Заходом». Грузинські державні медіа, контрольовані партією «Грузинська мрія», почали активно транслювати наративи про «агентів Заходу», які нібито намагаються зруйнувати країну зсередини. У російському інформаційному просторі ці події подавалися як «спроба державного перевороту», аналогічна Майдану в Україні. ЗМІ РФ поширювали тези про «американське втручання» та «зовнішнє управління» Грузією, намагаючись виправдати можливу зміну політичного курсу країни на більш проросійський [58].

Таблиця 2.3 — Основні міжнародні медіа та їхня політика щодо інформаційної війни

Медіа	Країна	Політика щодо дезінформації
RT (Russia Today)	Росія	Використовується для пропаганди, заборонена в ЄС і США
Sputnik	Росія	Заборонений у більшості країн Заходу через поширення фейків
CNN	США	Активно бореться з дезінформацією, викриває російські фейки
BBC	Велика Британія	Веде фактчекінг, блокує прокремлівські наративи
CGTN	Китай	Використовується для просування інтересів КНР
Deutsche Welle	Німеччина	Висвітлює антиросійські санкції, блокується в РФ
Al Jazeera	Катар	Часто використовується для маніпуляцій у близькосхідному регіоні

Джерело: розроблено на основі [23]

Інформаційні війни 2020-2024 років продемонстрували, що медіа є не лише джерелом новин, але й інструментом політичного впливу, здатним змінювати хід

історії. Від президентських виборів у США до війни в Україні, від дестабілізації в Грузії до напруженості навколо Тайваню – всі ці події супроводжувалися масштабними інформаційними кампаніями, метою яких було маніпулювання громадською думкою. Світ вступив у нову фазу інформаційного протистояння, де правда і дезінформація стали головними елементами геополітичної боротьби.

Незважаючи на заходи Заходу, Росія продовжує застосовувати нові методи інформаційного впливу. Було зафіксовано використання штучного інтелекту для створення дипфейків із вигаданими висловлюваннями європейських лідерів. У 2023 році РФ здійснила інформаційну атаку проти Німеччини, поширюючи чутки про нібито плановане «відключення газу» для німецької промисловості у разі подальшої підтримки України [61].

Паралельно із протистоянням Заходу з Росією, активну інформаційну війну веде Китай. Пекін використовує державні медіа CGTN та Xinhua для поширення прокитайських наративів у світі. Зокрема, в регіонах Південно-Східної Азії активно просувається думка про «миролюбну роль Китаю» у глобальній політиці, тоді як критика щодо порушення прав людини в Сіньцзяні або агресивної політики щодо Тайваню замовчується.

У 2023 році Китай розгорнув масштабну кампанію з дезінформації у Тайвані, поширюючи фейкові новини про «громадянську війну» на острові, а також про нібито «розкол» між урядом Тайваню та США. Водночас китайські компанії, ByteDance (власник TikTok), були звинувачені у сприянні поширенню прокитайських наративів серед молоді в Європі та США [58].

Інформаційна війна у 2020-2024 роках досягла небаченого рівня складності та глобального масштабу. Росія, Китай та інші авторитарні держави використовують багаторівневі механізми інформаційного впливу, що включають соціальні мережі, проксі-медіа, кібер-атаки та дипломатичну пропаганду. Західні країни змушені розробляти нові стратегії протидії, які передбачають обмеження діяльності пропагандистських ЗМІ, фінансування незалежних медіа та розвиток технологій виявлення дезінформації. Протистояння в інформаційному просторі триває, і його результат матиме критичне значення для майбутнього світового порядку.

2.3. Методи впливу політичного маніпулювання на міжнародну громадську думку під час збройних конфліктів

Інформаційна війна, яка триває у глобальному масштабі, має критичні наслідки для України, адже Кремль використовує її як один з ключових інструментів для дестабілізації країни. Активна дезінформаційна кампанія, спрямована як на внутрішню аудиторію, так і на міжнародну спільноту, підриває довіру до державних інституцій та української влади. Російські інформаційні атаки націлені на посилення соціального розколу всередині країни, використовуючи теми економічних труднощів, військових втрат і корупції. В 2023-2024 роках російські Telegram-канали активно поширювали фейки про нібито масові протести проти мобілізації та скорочення західної допомоги. Інформаційні вкиди мають на меті посіяти паніку та зневіру в українському суспільстві, що може призвести до зниження бойового духу та суспільної підтримки оборонних ініціатив.

Міжнародний рівень інформаційного протистояння може впливати на майбутнє військової та економічної допомоги Україні. Росія систематично працює над дискредитацією України на міжнародній арені, поширюючи наративи про корупцію, неефективність військового керівництва та нецільове використання західної допомоги. Особливо стало помітним у США, де перед виборами 2024 року деякі політики почали закликати до скорочення підтримки Києва, що стало результатом як внутрішніх політичних процесів, так і російських інформаційних операцій. Якщо тенденції посиляться, Україна може зіткнутися зі зменшенням постачання озброєння та фінансової підтримки, що матиме катастрофічні наслідки для оборони та відновлення країни.

Інформаційна війна також впливає на економічну та соціальну стабільність України. Дезінформація про банкрутство українських компаній, нестачу пального, продовольчу кризу або неможливість відбудови після війни може спровокувати відтік інвесторів та капіталу. Крім того, фейки активно використовуються для створення панічних настроїв, що впливає на фінансові ринки та рівень споживчої довіри. Підрив довіри до української економіки у довгостроковій перспективі може уповільнити темпи

відбудови та відродження країни після війни, що є однією з ключових цілей російської гібридної стратегії.

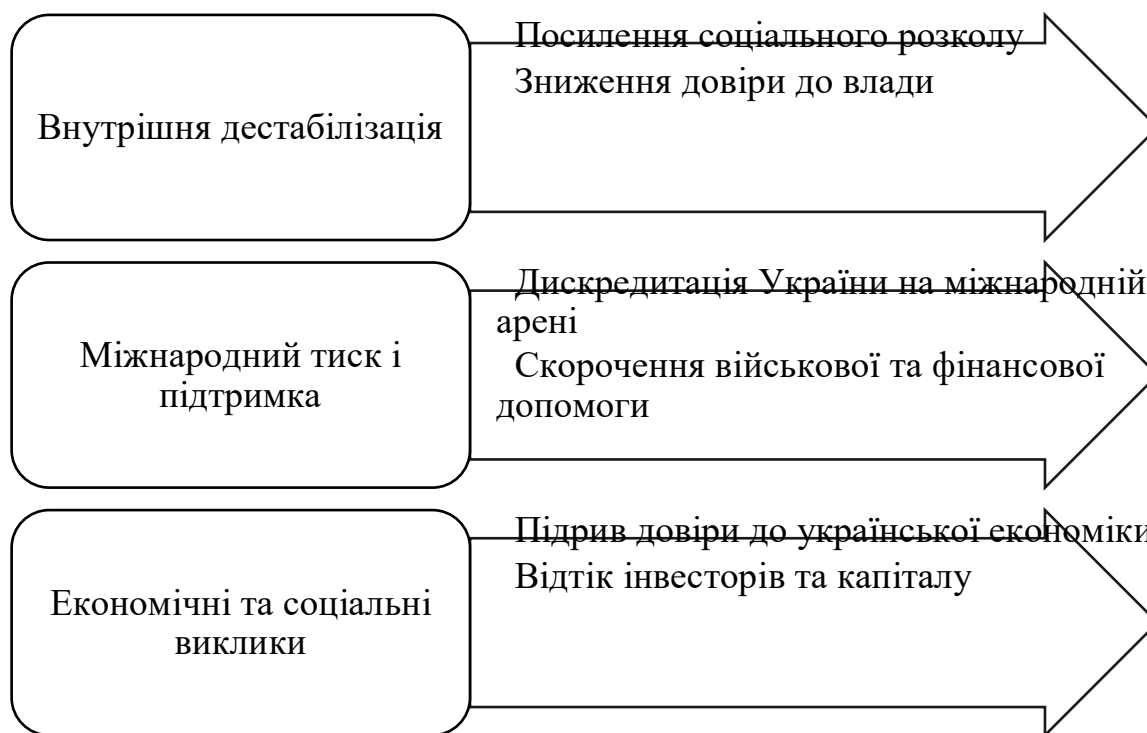

Рисунок 2.2 — Наслідки інформаційної війни для України

Джерело: розроблено на основі [35]

Сучасні збройні конфлікти супроводжуються масштабними інформаційними операціями, спрямованими на формування суспільної думки та політичних рішень на міжнародній арені. Політичне маніпулювання стало одним з найпотужніших інструментів боротьби у гібридних війнах, що підтверджує дослідження InformNapalm та Insight News, яке розкриває мережу європейських медіа, використаних для просування проросійських наративів [62, с. 45]. Одним із найпоширеніших методів є поширення дезінформації через підконтрольні новинні ресурси, соціальні мережі та анонімні Telegram-канали. У випадку повномасштабного вторгнення Росії в Україну з 2022 року канали використовувалися для дискредитації української влади, розпалювання паніки та створення ілюзії невідворотності військової поразки Києва. Влітку 2023 року російські інформаційні операції націлилися на поширення фейків про масові відставки у ЗСУ, нестачу озброєння та нібито таємні перемовини між Заходом і Кремлем щодо капітуляції України. Наративи мали на меті посіяти сумніви серед

громадськості й вплинути на рішення європейських урядів щодо військової підтримки Києва.

Таблиця 2.3. Основні методи політичного маніпулювання під час збройних конфліктів

Метод	Механізм реалізації	Приклад застосування
Дезінформація через ЗМІ та соцмережі	Поширення фейкових новин, маніпулятивних статей	Російські інформаційні атаки проти України у 2022-2024 рр.
Фабрики тролів і бот-мережі	Масове тиражування вигідних наративів через соціальні платформи	Дезінформаційні кампанії Китаю проти Тайваню у 2023-2024 рр.
Використання аналітичних центрів та експертів	Формування псевдонаукових досліджень, що підтримують певні політичні позиції	Вплив Росії на європейські медіа через підставних експертів
Створення кризи довіри до виборів	Посилення сумнівів щодо чесності голосування, просування конспірологічних теорій	Інформаційні атаки РФ під час виборів у США 2024 року

Джерело: розроблено на основі [37]

Іншим ключовим методом маніпулювання – використання «фабрик тролів» та бот-мереж для підризу інформаційної безпеки супротивника. Російські «фабрики тролів», що працюють під керівництвом спецслужб, активно використовувалися для поширення наративів про корупцію в українському керівництві, необхідність «замороження конфлікту» та виснаження європейських економік через підтримку України. Центр протидії дезінформації при РНБО зафіксував десятки випадків використання підроблених акаунтів на X (Twitter), Facebook та TikTok для поширення фейкових відео та новин, які маскувалися під «ексклюзивні репортажі» або «злиті документи» [64, с. 32]. Подібні маніпулятивні стратегії застосовуються не лише проти України, а й у Тайвані, де у 2023-2024 роках китайські інформаційні операції використовували бот-мережі для створення ілюзії масового невдоволення військовими навчаннями США у регіоні. Водночас аналогічна схема була застосована Росією у зв'язку з протестами в Грузії, де російські ботоферми поширювали меседжі про те, що США та ЄС нібито фінансують «кольорову революцію» у Тбілісі, щоб змінити уряд на більш прозахідний.

Яскравий метод маніпуляції – створення та використання контрольованих експертів та аналітичних центрів для просування вигідних Кремлю або Пекіну тез. Цей інструмент особливо активно використовується у європейських країнах, де формально незалежні аналітичні організації та інститути продукують «дослідження» з висновками,

вигідними Росії або Китаю. У Франції, Німеччині та Італії такі структури активно пропагують тези про необхідність діалогу з Кремлем, неприпустимість подальшої ескалації санкційної політики, а також ризики посилення військової допомоги Україні. LRT у своєму розслідуванні вказує на існування тіньових зв'язків між низкою європейських експертів та російськими дипломатами, які організовують зустрічі, конференції та публікації для впливу на місцеві еліти [63, с. 29]. Аналогічно, під час президентських виборів у США 2024 року відбувається активна інформаційна кампанія, що розпалює сумніви щодо об'єктивності виборчого процесу та використання адміністративного ресурсу.

Дуже сильним методом впливу є дискредитація політичних лідерів, які займають активну антиросійську або антикитайську позицію. У 2023-2024 роках Росія активно поширювала компрометуючу інформацію про Володимира Зеленського, звинувачуючи його у «збагаченні за рахунок війни» та намагаючись представити як диктатора, що «відмовляється від виборів». Подібні операції проводилися і проти Джо Байдена, де у проросійських Telegram-каналах США тиражували фейки про його «деменцію» та «тотальну залежність від українського лобі». Китайські спецслужби, своєю чергою, вдаються до подібних методів щодо політиків у Тайвані та Японії, звинувачуючи їх у корупції або підконтрольності США.

Потужним інструментом є підрив єдності міжнародних альянсів через інформаційні вкиди та дипломатичні скандали. Війна в Україні стала ідеальним полем для таких операцій, оскільки Росія намагається посварити США та ЄС, Німеччину та Польщу, а також переконати населення європейських країн, що санкції шкодять їм більше, ніж Росії. Політикус у своєму дослідженні наголошує, що санкційна політика стала об'єктом масштабної інформаційної маніпуляції, де російські медіа переконували європейців у безперспективності тиску на Москву [65, с. 17].

Використання кібероперацій для зламу стратегічно важливих інформаційних ресурсів, маніпулювання даними та поширення шкідливих програм. Протягом 2022-2024 років російські хакерські групи атакували українські урядові сайти, європейські фінансові установи та західні аналітичні центри, щоб викрасти дані та поширити вигідні Кремлю наративи. Подібні атаки були зафіксовані проти Тайваню, де китайські хакери зламували інформаційні системи державних структур.

Таким чином, політичне маніпулювання міжнародною громадською думкою під час збройних конфліктів набуває нових форм та методів. Основні інформаційні атаки спрямовані на підрив єдності союзників, дискредитацію лідерів, створення політичної невизначеності та формування альтернативної реальності, вигідної агресору.

Висновки до другого розділу

У сучасній міжнародній політиці інформаційна війна стала невід'ємною частиною геополітичного протистояння, де політичне маніпулювання слугує інструментом досягнення стратегічних цілей без застосування прямої військової сили. Аналіз маніпулятивних технологій, які використовуються на глобальному рівні, виявив широку систему дезінформації, створення фейкових новин, бот-мереж та псевдоаналітичних медіа, що формують викривлену картину світу для цільової аудиторії. Маніпуляції проникають у структури міждержавного діалогу, впливаючи на громадську думку, результати виборів і легітимність міжнародних інституцій. Найнебезпечніше те, що такі впливи здатні зруйнувати довіру до демократії та інститутів, посіяти розбрат у суспільствах союзників і перекроїти уявлення про те, хто є "друг", а хто "ворог".

Політичне маніпулювання в міжнародному контексті часто реалізується під виглядом «альтернативної точки зору» або через нав'язування нових наративів, що суперечать усталеним цінностям і історичним фактам. Така стратегія дозволяє агресору дистанціюватися від прямих звинувачень, подаючи себе як жертву або нейтрального спостерігача. Геополітичні гравці, що володіють потужними медіаресурсами, активно формують інформаційні впливи у чужих країнах, підриваючи внутрішню стабільність через інформаційні вкиди, кампанії дискредитації та символічну політику. Таким чином, політичне маніпулювання стає головною валютою в новітній війні — війні за розум, сприйняття і майбутнє цілих націй.

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

3.1. Технології політичного маніпулювання, використовувані під час російсько-української війни

З 2014 року, після незаконної анексії Криму та початку війни на Донбасі, Російська Федерація активно застосовувала технології політичного маніпулювання для досягнення стратегічних цілей. Ці методи можна поділити на два основні періоди: 2014-2022 роки – етап гібридної війни, та 2022-2025 роки – етап повномасштабної війни, коли інформаційні операції досягли безпрецедентного масштабу. У перший період маніпуляція громадською думкою здійснювалася через контрольовані ЗМІ, соціальні мережі та дипломатичні інструменти, які допомагали Росії формувати необхідний їй міжнародний порядок денний. Основними наративами стали виправдання анексії Криму, «громадянська війна» в Україні, дискредитація української влади, а також просування ідеї про «зовнішнє управління» Києвом з боку Заходу. Одним із ключових прикладів цього періоду стала масштабна кампанія дезінформації навколо катастрофи МН17, коли Росія через державні медіа та анонімні джерела поширювала суперечливі версії, аби заплутати світову громадськість та зняти з себе відповідальність.

З 2015 по 2021 рік Росія активно використовувала гібридні технології політичного впливу, які включали масову підтримку проросійських партій в Україні, втручання у виборчі процеси, створення та просування фейкових новин, кібератаки на урядові ресурси та маніпулювання суспільною думкою через соцмережі. У 2019 році під час президентських виборів в Україні проросійські сили поширювали інформаційні вкиди про «зовнішній контроль» над новообраним президентом Володимиром Зеленським, а також намагалися розпалити розкол між його командою та тодішнім парламентом. У цей період активно діяли російські Telegram-канали, які публікували маніпулятивні рейтинги та соціологічні опитування для створення ілюзії громадської підтримки проросійських кандидатів. Успішна робота українських медійних та аналітичних структур допомогла частково нівелювати цей вплив, однак Росія продовжувала вдосконалювати свої методи дезінформації.

З 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення, маніпулятивні технології зазнали якісних змін. Росія почала використовувати інформаційні атаки в поєднанні з військовими діями, що стало частиною нової стратегії. Одним з основних методів стала масова дискредитація українських військових, наприклад, через історію про «бойові наркотики», якими нібито постачають ЗСУ. Російські пропагандистські канали систематично тиражували фейки про українські удари по власних містах, намагаючись створити уявлення про «самообстріли», щоб зменшити рівень підтримки України серед європейської аудиторії. Дезінформація також активно поширювалася через «аналітичні статті» в європейських ЗМІ, які маскувалися під об'єктивну журналістику, проте містили проросійські наративи. Одним із таких прикладів є статті у французькому *Le Courrier de Russie*, які публікували «альтернативні версії» війни, що відповідали позиції Кремля.

Таблиця 3.1 — Еволюція технологій політичного маніпулювання під час російсько-української війни

Період	Основні методи маніпуляції	Приклади застосування
2014-2022 (гібридна війна)	Підтримка проросійських партій, дезінформація про Україну у міжнародних ЗМІ, кібератаки, створення фейкових новин, інформаційне втручання у вибори	Катастрофа МН17 (2014) – Росія поширювала суперечливі версії причин катастрофи; втручання у вибори в Україні (2019) – розповсюдження компромату проти Зеленського
2022-2025 (повномасштабна війна)	Масова дискредитація української армії, маніпуляції з темою санкцій, симуляція протестних рухів у Європі, кібероперації проти інфраструктури, маніпулювання міжнародною дипломатією	Кампанія з дискредитації ЗСУ через фейки про «бойові наркотики» (2022), інформаційні атаки проти західних партнерів (2023-2024), підтримка протестів у Європі для створення «втоми від України» (2023-2025)

Джерело: складено автором

З 2023 року Кремль суттєво активізував інформаційні операції у країнах ЄС та США, намагаючись змінити суспільні настрої та посіяти розбіжності між західними союзниками України. Один із найяскравіших прикладів – кампанія проти постачання Україні танків Leopard та далекобійних ракет, коли російські спецслужби через анонімні ресурси поширювали тези про «ризик прямого конфлікту між НАТО і РФ». Ця ж стратегія застосовувалася у США під час виборчої кампанії 2024 року, коли російські Telegram-канали масово поширювали інформацію про те, що підтримка України є причиною економічних проблем американців. Кремль також інвестував у масштабні

кібератаки на інфраструктуру українських та західних урядів, зокрема, у 2024 році російські хакери атакували фінансові установи Польщі, Німеччини та Франції, намагаючись дестабілізувати європейську банківську систему.

Інноваційною технологією стало створення псевдопротестних рухів у Європі. У 2023-2024 роках спецслужби РФ сприяли поширенню антивоєнних протестів у Німеччині та Франції, використовуючи соціальні мережі для координації дій та підбурювання населення. У лютому 2024 року російські Telegram-канали масово поширювали агітаційні матеріали для мітингів проти підтримки України, намагаючись створити враження про «невдоволення» серед європейців. Аналогічні кампанії були проведені у США, коли Кремль фінансував інформаційні вкиди про «мобілізацію американців для війни в Україні», що мало на меті підірвати довіру до адміністрації Байдена та зменшити військову допомогу Києву.

Останнім, але не менш важливим методом маніпулювання стало використання теми санкцій та економічної кризи. Росія систематично поширювала наративи про те, що санкції проти неї нібито «шкодять більше Заходу, ніж Кремлю». У 2024 році була розгорнута інформаційна кампанія в Італії та Угорщині, де проросійські медіа активно просували ідею про необхідність скасування обмежень на російські енергоносії. Тому була довгострокова стратегія Кремля, спрямована на ослаблення міжнародної підтримки України через економічний та політичний тиск.

Сучасні цифрові технології стали потужним інструментом у поширенні політичного маніпулювання, що спостерігається як під час військових конфліктів, так і в умовах політичної нестабільності. Соціальні мережі, месенджери, а також штучний інтелект використовуються для створення, поширення та маскування дезінформації. Із початком широкомасштабного вторгнення РФ в Україну в 2022 році активізувалися бот-мережі у Facebook, Telegram, Twitter та TikTok, які працювали за принципом автоматизованого поширення маніпулятивного контенту. Також використовувалися технології глибоких фейків (deepfake), що дозволяли імітувати голоси та обличчя політичних лідерів для створення неправдивих відео. У 2023 році українські спецслужби виявили кілька російських інформаційних кампаній, зокрема використання алгоритмічного просування проросійських наративів у TikTok через масове «накручування» переглядів.

Окрім соціальних мереж, значну роль у маніпулюванні громадською думкою відіграють контрольовані державні медіа, які поширюють вигідні Кремлю меседжі через офіційні джерела. Одним із найбільш впливових російських ресурсів залишається RT (Russia Today), який протягом десятиліть працював на західну аудиторію, маскуючи свою пропаганду під «альтернативну точку зору». У 2022 році після заборони RT в Європі та США Росія перейшла до використання нових платформ, зокрема приватних Telegram-каналів, YouTube-блогерів та TikTok-інфлюенсерів. Одним із ключових методів дезінформації стало створення псевдожурналістських розслідувань, які нібито підтверджували відсутність воєнних злочинів РФ в Україні або поширювали теорії змови про «біолабораторії США» в Україні.

Доцільним інструментом політичного маніпулювання стала технологія мікротаргетованої реклами, що дозволяє спрямовувати певні повідомлення на окремі соціальні групи з високим рівнем сприйнятливості до пропаганди. Використання персоналізованого підходу в поширенні дезінформації дозволяє ефективніше впливати на думку аудиторії, створюючи відчуття автентичності контенту. У 2023 році аналітики зафіксували масове поширення проросійських наративів у Facebook серед людей віком 45+ у Польщі та Чехії, що супроводжувалося рекламою з меседжами про «зраду Заходу» та «недоцільність підтримки України».

Окремим аспектом інформаційної війни є маніпулювання міжнародними організаціями та дипломатичними процесами. Росія використовує механізми легітимізації своїх наративів через експертні інститути та аналітичні центри. У 2024 році було зафіксовано спроби впливу на ООН через лобістські кампанії, що супроводжувалися фінансуванням міжнародних аналітичних структур для поширення вигідних РФ тез. Аналогічна ситуація спостерігалася у Раді Європи, де російські дипломати активно просували ідею скасування санкцій під приводом «негативного економічного впливу на європейців».

Значущим напрямом цифрового політичного маніпулювання є створення так званих «цифрових партизанських кампаній», коли через анонімні ресурси та закриті чати в Telegram координуються масові інформаційні атаки. У 2022 році було виявлено російську мережу, яка працювала над створенням хвиль дезінформації через Reddit, Discord і Telegram, використовуючи анонімні акаунти та підроблені джерела. Подібні

кампанії створюють ефект «спонтанної підтримки» проросійських наративів, що ускладнює виявлення їхнього реального походження.

Досвід російсько-української війни продемонстрував, що інформаційні операції стали невід’ємною частиною сучасних військових конфліктів. Відкриті бойові дії супроводжуються багат шаровими інформаційними атаками, спрямованими на те, щоб послабити опір противника, дискредитувати його уряд, вплинути на рішення міжнародних партнерів та розпалити внутрішні протиріччя в суспільстві. Цифрова інформаційна війна є не менш небезпечною, ніж традиційні методи ведення військових кампаній.

Завдяки соціальним мережам інформаційні атаки стали більш швидкими та важковідстежуваними, що створює додаткові виклики для урядів та міжнародних організацій. Використання кібероперацій та маніпулятивних аналітичних центрів сприяє зміщенню акцентів у міжнародному порядку денному, а державні медіа та анонімні Telegram-канали дозволяють Кремлю діяти одночасно на декількох рівнях – від простих користувачів до дипломатичних структур.

Таблиця 3.2 — Цифрові технології у політичному маніпулюванні під час війни

Категорія	Інструменти	Опис	Приклади використання
Соціальні мережі та месенджери	Facebook, Twitter, Telegram, TikTok	Використання бот-мереж, таргетованої реклами та алгоритмічного просування контенту	Масова дезінформація про Україну в TikTok у 2022-2023 роках
Державні медіа	RT, Sputnik, державні телеканали	Поширення проросійських наративів через традиційні ЗМІ та онлайн-платформи	Використання RT у Франції та Німеччині до його заборони у 2022 році
Кібероперації	Хакерські атаки, зломи баз даних	Використання інформаційних атак для підриву довіри до урядів та інституцій	Злом електронної системи голосування в Україні (2022)
Штучний інтелект та deepfake	Генеративні алгоритми, голосові маніпуляції	Створення фейкових відео та голосових повідомлень для дезінформації	Імітація звернення Зеленського у 2022 році
Лобіювання та дипломатія	Аналітичні центри, ООН, Рада Європи	Просування маніпулятивних тез через офіційні структури	Кампанії за скасування санкцій у 2023-2024 роках
Цифрові партизанські кампанії	Reddit, Discord, Telegram	Координація анонімних акаунтів для масових інформаційних атак	Російські кампанії в Reddit у 2023 році

Джерело: розроблено на основі [54]

З огляду на вищезазначене, міжнародна спільнота має приділяти більше уваги протидії цифровому маніпулюванню, розвиваючи незалежні аналітичні центри, посилюючи інформаційну безпеку та розробляючи стратегії боротьби з дезінформацією на рівні міжнародних організацій. З 2014 по 2025 рік технології політичного маніпулювання зазнали значної трансформації: від гібридних операцій до масштабної інформаційної війни, яка стала невід'ємною частиною загальної воєнної стратегії Росії.

Російсько-українська війна стала одним із найяскравіших прикладів застосування комплексних технологій політичного маніпулювання, які використовуються для формування громадської думки, спотворення реальності та підриву довіри до державних інституцій. З 2014 року Росія активно впроваджувала методи інформаційного впливу, що поєднували традиційні ЗМІ, соціальні платформи та підконтрольні міжнародні медіа-ресурси. Основним завданням такого маніпулювання було нав'язування власного бачення подій, створення паралельної реальності, де агресія виправдовувалася, а Україна зображувалася як невдала держава, що не має перспектив. Особливої активності інформаційний вплив набув після повномасштабного вторгнення 2022 року, коли Росія розгорнула масштабні кампанії з дезінформації, спрямовані на виправдання своїх військових дій та дестабілізацію ситуації в Україні та за її межами.

Однією з найпотужніших технологій впливу стали алгоритмічно керовані інформаційні потоки, що дозволяють через соціальні мережі та пошукові системи поширювати вигідні Кремлю наративи. Використання штучного інтелекту для аналізу суспільних настроїв та спрямованої дезінформації стало ключовим елементом російських інформаційних кампаній. Завдяки великим базам даних соціальні мережі формують персоналізовані потоки контенту, які підштовхують користувачів до взаємодії з пропагандистськими матеріалами. Особливо ефективними виявилися боти та тролі, які не лише поширюють дезінформацію, а й беруть участь у масових коментуваннях, імітуючи громадську підтримку прокремлівських наративів.

Важливу роль у сучасних технологіях політичного маніпулювання відіграють синхронізовані операції державних медіа та лояльних до Росії інформаційних платформ. Зокрема, після 2022 року, коли більшість офіційних російських державних ресурсів було заблоковано в Європі, з'явилися альтернативні шляхи поширення пропаганди. Одним із них стало створення *мережі псевдонезалежних аналітичних*

ресурсів, що видають проросійську пропаганду за об'єктивну експертну думку. Подібні медіа-структури активно функціонують у Європі, США та Латинській Америці, забезпечуючи Росії вплив у міжнародному інформаційному полі.

Крім того, Росія широко використовує цифрові технології для симуляції громадської підтримки власних дій, застосовуючи методи створення ілюзії «суспільного консенсусу». У 2023–2024 роках фіксувалися численні випадки, коли на популярних міжнародних ресурсах, таких як *X (Twitter)*, *YouTube*, *Facebook*, раптово з'являлися тисячі коментарів, що підтримували позицію Кремля. Аналіз показав, що ці коментарі переважно генерувалися бот-мережами та *контрольованими інфлюенсерами*, які отримували фінансування за поширення вигідних Росії тез.

3.2. Протидія політичному маніпулюванню: роль державних і громадських ініціатив у забезпеченні інформаційної безпеки

Ефективна протидія політичному маніпулюванню в сучасному світі потребує комплексного підходу, що включає заходи з боку державних інституцій, міжнародних організацій та громадянського суспільства. Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 року міжнародна спільнота активізувала заходи для боротьби з дезінформацією та інформаційними атаками. Європейський Союз запровадив низку санкцій проти російських пропагандистських ресурсів, зокрема заблокував мовлення телеканалів *RT (Russia Today)*, *Sputnik*, *NewsFront* та інших платформ, які поширювали кремлівські наративи. Окрім цього, технологічні компанії, *Meta*, *Google*, *Twitter (X)*, змінили алгоритми ранжування новин, щоб зменшити видимість фейкових матеріалів у стрічках новин та пошукових системах.

Україна стала прикладом країни, яка змогла ефективно вибудувати систему інформаційної безпеки під час війни. Уряд запровадив санкції проти телеканалів та сайтів, які поширювали російську пропаганду, заклавши доступ до понад 7 000 ворожих інформаційних ресурсів. Важливу роль у цьому процесі відіграв *Центр протидії дезінформації при РНБО України*, що здійснює оперативний аналіз інформаційних атак і розробляє стратегії їхньої нейтралізації. Також було створено *Національну платформу*

стійкості та згуртованості, яка об'єднала державні та громадські ініціативи у сфері протидії маніпуляціям.

Сполучені Штати Америки зіштовхуються з викликами інформаційної війни, особливо під час виборчих кампаній. У 2016 та 2020 роках масштабні інформаційні атаки, організовані Росією, мали на меті вплинути на американські вибори через соціальні мережі та підроблені новинні сайти. У відповідь уряд США ухвалив *Закон про чесність в рекламі (Honest Ads Act)*, який зобов'язує соціальні платформи маркувати політичну рекламу та розкривати інформацію про її фінансування. Окрім цього, у 2023 році було посилено контроль над цифровими медіа: Міністерство юстиції США та *Федеральна комісія зі зв'язку (FCC)* отримали більше повноважень у боротьбі з дезінформацією.

Європейський Союз продовжує розвивати стратегії інформаційної безпеки. У 2023 році набрав чинності *Акт про цифрові послуги (DSA – Digital Services Act)*, який запроваджує жорсткі вимоги до соціальних платформ у боротьбі з фейковими новинами. Завдяки цьому законодавству технологічні гіганти, *Meta, TikTok та YouTube*, зобов'язані видаляти неправдивий контент, що може загрожувати громадському порядку або маніпулювати виборчим процесом. Також в ЄС створено *Європейський центр з питань протидії гібридним загрозам*, який проводить аналітичні дослідження та координує боротьбу з інформаційними атаками в країнах-членах.

Громадські ініціативи та незалежні медіа-організації відіграють ключову роль у боротьбі з дезінформацією. Платформи, як *Bellingcat, InformNapalm, DFRLab*, проводять розслідування та виявляють мережі пропаганди, розкриваючи їхні методи роботи. У Польщі, Чехії та країнах Балтії діють незалежні журналістські проєкти, спрямовані на викриття фейкових наративів. Литовська організація *Debunk.org* аналізує поширення російських фейків у регіоні та співпрацює з урядами для оперативного реагування на інформаційні атаки.

Ефективна протидія політичному маніпулюванню потребує поєднання державних регуляторних механізмів, міжнародного співробітництва та активності громадянського суспільства. Лише завдяки координації зусиль урядів, медіа та технологічних компаній можна забезпечити стійкість інформаційного простору до ворожих впливів. Україна продовжує розвивати свою систему інформаційного захисту, співпрацюючи з країнами

НАТО та ЄС, а також залучаючи технологічні компанії до боротьби з російською дезінформацією.

Таблиця 3.3 — Державні та громадські ініціативи у боротьбі з політичним маніпулюванням

Країна / Регіон	Державні ініціативи	Громадські ініціативи
Україна	Центр протидії дезінформації, Національна платформа стійкості та згуртованості	InformNapalm, StopFake, VoxCheck
США	Закон про чесність в рекламі, контроль за цифровими медіа (<i>FCC, DOJ</i>)	Bellingcat, DFRLab
Європейський Союз	Акт про цифрові послуги (<i>DSA</i>), Європейський центр з протидії гібридним загрозам	Debunk.org, EUvsDisinfo
Країни Балтії	Державні програми інформаційної безпеки, обмеження російських ЗМІ	Незалежні журналістські розслідування, фактчекінгові ініціативи

Джерело: розроблено на основі [38]

Україна в останні роки активно формує стратегію захисту свого інформаційного простору, однак політичне маніпулювання залишається серйозною загрозою. Війна та гібридні операції, які супроводжують її, вимагають постійного вдосконалення механізмів протидії дезінформації та інформаційним атакам. Одним із важливих аспектів є підвищення цифрової грамотності населення. В умовах війни та глобального поширення соціальних мереж критично важливо навчати громадян розпізнавати фейки, аналізувати джерела інформації та розуміти алгоритми роботи маніпулятивних технологій. На рівні держави необхідно розширювати освітні ініціативи, спрямовані на медіаграмотність, включаючи шкільні та університетські курси.

Ключовим елементом захисту інформаційного простору є посилення законодавчих заходів. В Україні діють обмеження щодо проросійських ЗМІ, але необхідно також розробити механізми, які б запобігали створенню нових проксі-ресурсів та використанню соціальних платформ для поширення ворожої пропаганди. Досвід Європейського Союзу, зокрема *Акту про цифрові послуги (DSA)*, може бути корисним для впровадження подібних механізмів контролю та відповідальності технологічних компаній за дотримання інформаційної безпеки. Одним із варіантів є співпраця з *Meta, Google, YouTube*, які можуть активніше блокувати проросійський контент та маркувати маніпулятивні матеріали.

Важливою складовою є міжнародна взаємодія. Україна вже співпрацює з ЄС та НАТО у сфері кібербезпеки, але необхідно розширити цей напрям, зокрема через створення спільних аналітичних центрів з протидії дезінформації. Така співпраця має включати обмін інформацією, швидке реагування на загрози та розробку єдиних підходів до боротьби з інформаційними атаками. Враховуючи досвід країн Балтії, які тривалий час стикаються з інформаційною агресією РФ, Україна може запозичити їхні підходи до створення оперативних груп із аналізу загроз та кібербезпеки.

Окрім державних заходів, критично важливу роль відіграє незалежна журналістика та громадські ініціативи. Організації *StopFake*, *VoxCheck*, *InformNapalm* та інші продовжують боротися з маніпуляціями та фейками, але для їхньої ефективності потрібна підтримка як з боку суспільства, так і з боку держави. Державні органи можуть створити грантові програми для фінансування незалежної журналістики та аналітичних досліджень у сфері дезінформації. Розвиток проєктів з автоматизованого аналізу інформаційного простору дозволить оперативно відстежувати та спростовувати маніпулятивні наративи.

В умовах сучасної інформаційної війни необхідно також реформувати українські медіа. Посилення контролю за стандартами журналістики, відповідальність за маніпуляції та використання незалежних фактчекінгових платформ для перевірки новинних матеріалів можуть значно зменшити ризик поширення політичного маніпулювання.

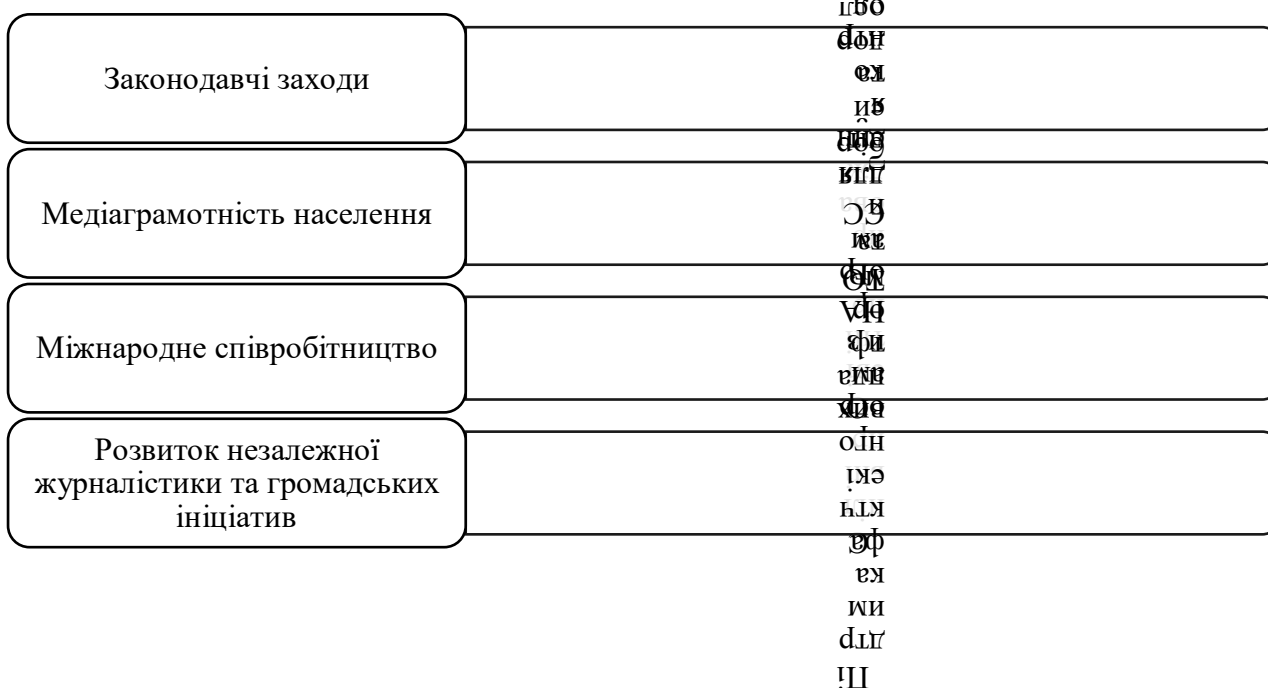

Рисунок 3.1 — Заходи інформаційного захисту України від політичного маніпулювання

Джерело: розроблено на основі [54]

Забезпечення інформаційної безпеки та протидія політичному маніпулюванню є одним із ключових завдань української держави в умовах сучасної війни. Російська Федерація не тільки використовує класичні методи дезінформації, але й адаптує свої тактики, застосовуючи новітні цифрові технології для впливу на суспільну думку. Враховуючи це, українські державні інституції та громадські організації повинні активізувати заходи, спрямовані на нейтралізацію загроз у кіберпросторі та зміцнення стійкості населення до ворожих інформаційних атак.

Одним із головних інструментів у цій боротьбі є створення спеціалізованих державних центрів з аналізу дезінформації та пропаганди. Центр протидії дезінформації при РНБО України вже відіграє важливу роль у виявленні та спростуванні маніпуляцій, але необхідно посилити його технічні можливості. Використання штучного інтелекту для автоматизованого аналізу інформаційних потоків дозволить виявляти загрози у

режимі реального часу. Важливим елементом має стати співпраця з міжнародними партнерами, які вже впроваджують такі технології у себе.

Не менш важливим аспектом є формування державної політики, спрямованої на забезпечення незалежності та прозорості роботи медіа. У країнах Європейського Союзу, зокрема у Німеччині та Франції, діють програми підтримки незалежної журналістики, які допомагають мінімізувати вплив пропагандистських структур. Україна також має запровадити подібні механізми, надаючи фінансову та експертну підтримку медіаорганізаціям, які здійснюють аналітичну роботу у сфері інформаційної безпеки. Впровадження механізмів прозорого фінансування та створення незалежних наглядових рад дозволить підвищити рівень довіри до українських ЗМІ.

Сучасні методи інформаційної війни також включають активне використання бот-мереж та тролінгу, що є ефективним інструментом маніпулювання громадською думкою. Дослідження InformNapalm та Insight News (2025) показало, що більшість фейкових акаунтів, які розповсюджують проросійські наративи в Європі, координуються через телеграм-канали та анонімні сайти. Українські структури кібербезпеки повинні працювати над створенням автоматизованих механізмів виявлення та блокування таких мереж. Співпраця з міжнародними компаніями, такими як Meta, Twitter, Google, може допомогти у цьому процесі, оскільки технічні можливості цих платформ дозволяють ефективно ідентифікувати та нейтралізувати дезінформаційні кампанії.

Окрім технічних рішень, критично важливою є роль громадянського суспільства у забезпеченні інформаційної безпеки. Волонтерські ініціативи, фактчекінгові проєкти та громадські організації можуть відігравати не менш важливу роль, ніж державні органи. Успішний приклад такої діяльності – проєкт "StopFake", який з 2014 року займається перевіркою фактів та викриттям маніпуляцій. Подальший розвиток подібних ініціатив та їхнє фінансування як з боку уряду, так і міжнародних партнерів є важливим кроком для посилення українського інформаційного фронту.

На додаток до всіх зазначених заходів, необхідно працювати над удосконаленням міжнародних механізмів протидії інформаційній агресії. Україна вже активно залучена до програм співробітництва з НАТО та ЄС, але важливим є створення єдиної міжнародної платформи для моніторингу та аналізу загроз у сфері інформаційної

безпеки. Спільна діяльність з партнерами дозволить швидше виявляти нові форми маніпуляцій та адаптувати стратегії для їхньої нейтралізації. Успішним прикладом може стати центр StratCom НАТО, який аналізує інформаційні загрози та працює над їхньою протидією у глобальному масштабі.

Загалом, боротьба з політичним маніпулюванням та інформаційною агресією потребує системного підходу, що включає як державні, так і громадські ініціативи. Використання сучасних технологій, міжнародне співробітництво, посилення законодавчих механізмів та розвиток медіаграмотності населення – ключові фактори, які забезпечать стійкість України перед інформаційними загрозами.

Висновки до третього розділу

У межах російсько-української інформаційної війни політичне маніпулювання стало системним і багаторівневим явищем, яке активно використовується для досягнення військових, ідеологічних і психологічних цілей агресора. Росія цілеспрямовано створює паралельну реальність, засновану на історичних фальсифікаціях, міфах про "спільне коріння", дезінформації щодо дій України та Заходу, нав'язуючи проросійські наративи як всередині країни, так і за її межами. Однією з головних задач такого маніпулювання є деморалізація українського суспільства, зниження довіри до влади, розпалювання внутрішніх конфліктів і спроба змінити геополітичний вектор держави.

Особливістю російської маніпулятивної стратегії є її масштабність, гнучкість та технологічна оснащеність — використання соціальних мереж, телемарафонів, "експертних" думок і навіть підроблених західних ЗМІ. При цьому методи впливу варіюються від грубого вкиду фейків до витончених психологічних атак, зокрема експлуатації страху, патріотичних почуттів або економічної невизначеності. У відповідь Україна змушена вести боротьбу не лише на військовому, а й на інформаційному фронті, розбудовуючи систему стратегічних комунікацій, кібероборони та контрпропаганди. Отже, у цьому контексті політичне маніпулювання вже не є просто елементом політики — воно перетворилося на знаряддя агресії, яке впливає на суверенітет, національну ідентичність і безпеку держави.

ВИСНОВКИ

Таким чином, мета кваліфікаційної роботи була досягнута, на основі чого можна зробити висновки відповідно до поставлених завдань.

Політичне маніпулювання як метод впливу на суспільну свідомість має глибокі історичні корені, які сягають античних часів, однак із розвитком масових комунікацій воно набуло нових форм і масштабів. У XX столітті його технології еволюціонували від традиційної пропаганди до тонких інформаційних впливів через медіа, соціальні мережі та психологічні операції. Аналіз історичного розвитку демонструє, що політичне маніпулювання залишається ключовим інструментом боротьби за владу, зокрема в умовах гібридних конфліктів та інформаційних війн сучасності.

Сучасні технології політичного маніпулювання базуються на використанні інформаційних технік, які спрямовані на формування та зміну суспільної думки через контроль над медіа, соціальними мережами та цифровими платформами. Основними механізмами є створення фейкових новин, розповсюдження напівправди, використання алгоритмів для таргетованої пропаганди та маніпулятивні кампанії, які використовуються під час виборчих процесів та міжнародних конфліктів. Впровадження таких методів значно ускладнює можливості населення розрізнати правдиву інформацію, що створює загрози для демократії.

Інформаційна війна стала невід'ємним елементом сучасного політичного протистояння, у якому дезінформація, психологічний тиск та цифрові атаки застосовуються для ослаблення супротивника без прямого використання військової сили. З початком російсько-української війни інформаційні операції на глобальному рівні набули безпрецедентних масштабів, включаючи втручання у вибори, маніпуляції громадською думкою та спроби дискредитації урядів і міжнародних організацій. Наявна зміна традиційних уявлень про конфлікти, де медіапростір стає головним театром бойових дій.

Медіа відіграють ключову роль у поширенні як правдивої інформації, так і пропаганди, що робить їх ефективним інструментом маніпулювання. З 2022 року інформаційна війна навколо російсько-українського конфлікту значно загострилася, а

великі інформаційні агентства, соціальні мережі та анонімні платформи стали основними каналами для дезінформаційних кампаній.

Збройні конфлікти супроводжуються активним інформаційним втручанням, яке спрямоване на зміну міжнародного ставлення до воюючих сторін. Політичні маніпуляції під час війни включають фабрикацію новин, контроль над ключовими медіа, дискредитацію противника та залучення міжнародних організацій до підтримки певних позицій. Приклад російсько-української війни показує, як пропаганда використовується для створення альтернативних реальностей, де агресор позиціонує себе як жертва, що створює перешкоди для ухвалення ефективних рішень на міжнародному рівні. Політичне маніпулювання під час російсько-української війни пройшло кілька етапів: від гібридного впливу в 2014-2022 роках до повномасштабної інформаційної війни у 2022-2025 роках. Росія використовує багаторівневі механізми дезінформації, включаючи кібероперації, соціальні мережі та підконтрольні ЗМІ для дискредитації України на міжнародній арені. Україна та її партнери впроваджують ефективні контрзаходи, спрямовані на викриття маніпулятивних технологій та формування власних наративів правди.

Боротьба з політичним маніпулюванням вимагає комплексного підходу, що включає участь як державних, так і громадських організацій. В Україні створено низку ініціатив, спрямованих на боротьбу з дезінформацією, серед яких Центр протидії дезінформації, фактчекінгові платформи та співпраця з міжнародними технологічними компаніями. Проте ефективність цих заходів залежить від довгострокових стратегій, що включають медіаграмотність населення, впровадження законодавчих норм та посилення співпраці з міжнародними партнерами у сфері інформаційної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Почепцов Г. Г. Смыслові та інформаційні війни // Інформаційне суспільство. Вип. 18. 2013. С. 21–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2013_18_6
2. Магда Є. В. Виклики гібридної війни: інформаційний вибір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_5_29

3. Новородовський В. Інформаційна безпека України в умовах Російської агресії. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія історії науки*. Вип. 9. 2020. С. 150–179.
4. Любовець Г. Контент негативу. Як захистити себе та країну в умовах тотального інформаційного протистояння: монографія / Г. Любовець, В. Король. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2021. 266 с.
5. Саган О. В. Протидія медіа-інформаційному тероризму як питання національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01. Київ, 2021. 22 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-04/06.04.2021_1-avtorefer_pidpis.-sagan_sig.pdf
6. Марунченко О. П. Інформаційна війна в сучасному політичному просторі: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2012. 208 с.
7. Курбан О. Бойові наративи в системі сучасних геополітичних інформаційних війн (досвід російсько-української гібридної інформаційної війни 2014–2021 рр.). *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 27(3). С. 149–158. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2021_27\(3\)__6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2021_27(3)__6).
8. Стратегічний оборонний бюлетень України: схвалено Указом Президента України від 29.12.2012 № 771/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/2012#n16>
9. Стратегічний оборонний бюлетень України, затверджений Указом Президента України від 17.09.2021 № 473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.10.2021 «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017.

13. Жуган В. Доктрина інформаційної безпеки України – це лише декларація – експерти. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28336852.html>
14. Іваненко В., Кривошеїн В. Державна політика пам'яті в сучасній Україні в умовах інформаційної війни (2014–2021 рр.). *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2021. Вип. 25(2). С. 16–21. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1756>
15. Хорошко В., Хохлачова Ю., Пірцхалава Т., Іванченко І. Інформаційна зброя як інструмент інформаційної війни. *Захист інформації*. 2022. Том 24, № 2. С. 50–58. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/ZI/article/view/16930>
16. Пилипчук Р. В. Інформаційна війна. *Енциклопедія Сучасної України*. 2011. URL: <https://esu.com.ua/article-12460>
17. Почепцов Г. Г. Інформаційні війни. Київ: Ваклер, 2000. 576 с.
18. Манойло А. В. Інформаційно-психологічна війна: фактори, що визначають формат сучасного збройного конфлікту. *Інформаційні технології та безпека*. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2005. С. 73–80.
19. Рибак М. І., Атрохов А. В. До питання про інформаційні війни. *Наука і оборона*. 2018. № 2. С. 65–68.
20. Жарков Я. М. Інформаційно-психологічне протистояння (еволюція та сучасність): монографія / ред.: Я. М. Жарков, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк. Київ: Віпол, 2013. 248 с.
21. Інформаційні війни та майбутнє України. *Бюлетень СІАЦ*. URL: http://siac.com.ua/index.php?option=com_content&task=category§ionid=8&id=129&Itemid=44
22. Грубінко А. Інформаційна безпека України: правове гарантування та реалії забезпечення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1(17). С. 5–10.
23. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки: навч. посіб. / ред. В. О. Жадько. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с.
24. Горбань Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник НАДУ*. 2015. № 1. С. 136–141.
25. Почепцов Г. Г. Інформаційна війна як інтелектуальна війна. *Детектор media*. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/13303>

26. Алещенко В. І. Інформаційно-психологічний вплив у ході збройної боротьби. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1(38). С. 6–11.
27. Ключко А. Загрози інформаційній безпеці України в умовах викликів сучасності. *Забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері: проблеми та шляхи їх вирішення*. Матеріали конференції. Київ, 2021. С. 180.
28. Мироненко В. Інформаційна агресія й інформаційне протистояння. URL: <http://personal.in.ua/article.php?ida=319>
29. Качмар О. В. Інформаційна агресія як компонент інформаційно-психологічної війни. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Філософія. 2016. № 2. С. 46–54.
30. Пилипчук В. Проблема агресії і насильства: світоглядно-інформаційний вимір. URL: <http://socialscience.com.ua/article/806>
31. Сенченко М. Інформаційна агресія та її вплив на культуру (частина 1). URL: <http://ar25.org/article/informaciyna-agresiya-ta-yiyi-vplyv-nakulturu-chastyna-1.html>
32. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
33. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та PR: такі схожі й такі різні. *Галицький економічний вісник*. 2014. Том 47, № 4. С. 178–188.
34. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання. Київ, 2010. 432 с.
35. Кушакова М. К. Маса як об'єкт політичного маніпулювання. *Панорама політологічних студій*. 2013. Вип. 11.
36. Бернет Дін. Наш дивакуватий мозок. Харків: Vivat, 2019. 140с.
37. Була С., Свідерська О. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. *Політикус*. 2020. Вип. 4. С. 21–25.
38. Денисенко В., Вишневецький Ю. Політики не брешуть. 10 законів взаємодії політиків і виборців. Київ: Наш формат, 2020. 296 с.
39. Єфтені Н. М. Політичне маніпулювання: особливості застосування. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 56. С. 234–241.

40. Свідерська О. І. Співвідношення психологічних та інституційних детермінант масової політичної поведінки в транзитних суспільствах: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Львів, 2018. 222 с.
41. Зірка В. Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02. Київ, 2005. 32 с.
42. Кокарча Ю. Тролінг як засіб політичної маніпуляції в інтернет-просторі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2016. Вип. 20. С. 77–82.
43. Колісник Ю. Маніпулятивний вплив журнальної періодици УРСР на свідомість громадян. URL: <http://surl.li/ierli>.
44. Кучма Л. Аксіологічний вимір політичного маніпулювання. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2009. Вип. 21. С. 112–119.
45. Мотузенко Б. І. Соціокультурні аспекти маніпулятивного впливу: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.04. Київ, 2003. 17 с.
46. Пробійголова Н. Міф як засіб політичного маніпулювання в процесі проведення виборів. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2010. Вип. 14. С. 41–44.
47. Рибак І. В. Інформаційно-комунікативні виміри сучасного політичного маніпулювання. *Держава і право*. 2012. Вип. 57. С. 596–603.
48. Роздабара К. Політична маніпуляція як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14, Т. 7. С. 228–233.
49. Жук Л. Маніпулятивний аспект телевізійної політичної реклами. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Культура і соціальні комунікації*. 2009. Вип. 1. С. 58–67.
50. Зайцева М. О. Засоби маніпулятивного впливу в сучасному політичному дискурсі (лінгвістичний аспект). *Лінгвістичні дослідження*. 2012. Вип. 34. С. 101–104.
51. Литвиненко С. Політико-психологічні маніпуляції як засіб керування масами. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 75. С. 440–443.
52. Машаровська С. Ю. Маніпулятивні технології в локальних політичних кампаніях. *Гуманітарні студії*. 2013. Вип. 20. С. 235–242.

53. Поліщук І. О., Рум'янцева С. В. Політичне маніпулювання: сутність та проблема його обмеження. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2013. № 2. С. 199–206.

54. Проскуріна О. О. Політичне маніпулювання в контексті виборчої кампанії в Україні 2012 р. *Політологічні записки*. 2012. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_6_8.

55. Рябоконт О. Маніпуляції масовою свідомістю в політичному сегменті соціальних мереж. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 543–553.

56. Сугак С. Г. Розгортання політичного дискурсу в друкованих мас-медіа опозиційного спрямування: мовні маркери маніпулювання громадською думкою (на прикладі видань «Товариш», «Комуніст», «Вечерние вести», «Без цензури» за 2000–2004 рр.). *Актуальні питання масової комунікації*. Вип. 7. С. 32–44.

57. Яцунська О. О. Політична реклама «лівих» на дострокових парламентських виборах: аналіз маніпулятивних технологій. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. 2010. Т. 131, Вип. 118. С. 93–97.

58. Соціальна редакція. Протистояння інформаційним війнам та пропаганді у сучасному світі. Соціальна країна, 09.01.2024. URL: <https://welfare.green/protistoyannya-informacijnim-vijnam-ta-propagandi-u-suchasnomu-sviti/>

59. Чому США програє в інформаційній війні. Defence Express, 05.10.2023. URL: https://defence-ua.com/news/chomu_ssha_prograje_v_informatsijnij_vijni-1848.html

60. Ржевська Н. Сучасна інформаційна політика: досвід США для України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2024. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/4_Rzhevaska.pdf

61. Російські інформаційні операції в країнах ЄС. Укрінформ, 10.05.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3832814-rosijski-informacijni-operacii-v-krainah-es.html>

62. InformNapalm & Insight News. (2025). Мережа європейських ЗМІ, яка стає інструментом російської інформаційної війни. Аналітичне дослідження. URL: <https://spravdi.gov.ua/merezha-yevropejskyh-zmi-yaka-staye-instrumentom-rosijskoyi-informaczijnoyi-vijny-doslidzhennya-informnapalm-ta-insight/>

63. LRT. (2025). Основа війни РФ з Україною – глобальна інформаційна війна багатомільярдної вартості. Аналітичний матеріал.

URL:https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2337564/osnova-viini-rf-z-ukrayinoiu-global-na-informatsiina-viina-bagatomil-iardnoyi-vartosti?srsltid=AfmBOoq_ZgKbrlm-KiROVdBLDkeXGVSh55EkZciwNKqYI8dsstwPPyt

64. Центр протидії дезінформації при РНБО. (2025). Спецслужби РФ розпочали активну фазу інформаційної операції проти України та Європи. Укрінформ.

URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3962593-specsluzbi-rf-rozpocali-aktivnu-fazu-informacijnoi-operacii-proti-ukraini-ta-evropi-cpd.html>

65. Політикус. (2024). Сучасні інформаційні війни: на прикладі російсько-українського протистояння. Науковий журнал «Політикус», вип. 1, с. 14-20.

URL:http://politicus.od.ua/1_2024/4.pdf

66. LRT. (2025). Основа війни РФ з Україною – глобальна інформаційна війна багатомільярдної вартості. Аналітичний матеріал.

URL:https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2337564/osnova-viini-rf-z-ukrayinoiu-global-na-informatsiina-viina-bagatomil-iardnoyi-vartosti?srsltid=AfmBOor1Hy_jWvsDrFOOnySc0rcJSJaH2I6DL3S0tHP0aaUuNo0MvhD

ДОДАТКИ

Додаток А. Найпопулярніші світові ЗМІ, що часто піддаються маніпулюванню

Назва ЗМІ	Країна	Основні ризики маніпуляції
CNN	США	Використання емоційних заголовків, політична упередженість
Fox News	США	Політична пропаганда, підтримка конкретних політичних сил
RT (Russia Today)	Росія	Державна пропаганда, дезінформація, маніпуляція фактами
BBC News	Велика Британія	Геополітичний вплив, зміщення акцентів у висвітленні подій
Al Jazeera	Катар	Використання інформації в інтересах арабських країн, вплив на Близький Схід
The Guardian	Велика Британія	Політична та ідеологічна упередженість, маніпулятивні інтерпретації фактів
Xinhua	Китай	Контроль з боку уряду Китаю, цензура, приховування фактів
The New York Times	США	Використання політично заангажованих наративів, маніпулювання контекстом
Le Monde	Франція	Вплив на громадську думку через маніпулятивну риторику
Der Spiegel	Німеччина	Політичний тиск, вибіркове подання інформації

Додаток Б. Технології політичного маніпулювання

Технологія	Опис	Приклади використання
Дезінформація	Використання свідомо неправдивих фактів для формування хибної картини	Фейкові новини про "біолабораторії США" в Україні
Маніпулятивне кадрування	Подання інформації з акцентом на потрібних аспектах	Висвітлення протестів як "спроби перевороту"
Використання бот-мереж	Масове поширення інформації через штучні акаунти	Російські ботоферми у Twitter під час виборів у США
Підроблені експертні думки	Використання псевдоекспертів для просування потрібних наративів	Фальшиві "західні аналітики", що підтримують політику Кремля
Поширення теорій змови	Вигадування сенсаційних пояснень подій	Конспірологія щодо "таємного уряду" та COVID-19
Викривлення контексту	Виривання слів або фраз із загального змісту	Використання вирваних з контексту цитат західних політиків
Фейкові акаунти журналістів	Створення підроблених акаунтів для розповсюдження маніпулятивної інформації	Фальшиві журналісти на сайтах, контрольованих Росією
Політична реклама	Використання реклами для впливу на виборців	Кампанії з дискредитації політичних лідерів через соцмережі
Перекручування історичних фактів	Використання історії для обґрунтування політичних дій	Російські наративи про "братні народи" та "історичні права"
Deepfake та візуальні маніпуляції	Використання штучного інтелекту для створення фальшивих відео та зображень	Фальшиві відео із "заявами" політиків